

מאמר מערבת

גשמי ארץ ישראל

"וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹתָיו - 'אַנְּיָה וְלֹא עַל יְדֵי מְלָאָךְ' (ספר ה'ב פיסקא מ"ב).

ארץ ישראל מושגחת ע"י הקב"ה בעצמו, בקשר ישיר ובלתי אמצעי, כאמור בפסוק: "עיני ה' אלהיך בה", ואילו שאר הארץות - על ידי שרים שנחתמו לכך ע"י הקב"ה ובדרכו הטבע. הבדלמשמעותי ומהותי זה, בא לידי ביטוי בנושאים שונים ורבים.

בין יתר הדברים שבהם מתייחדת ארץ ישראל משאר הארץות הוא אופן השקאותה: "ארץ ישראל משקה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו ע"י שליח, ארץ ישראל שותה מי גשמי, וכל העולם כולו מתחמצת" (ראה תענית י,א).

עובדת מדרהימה זו מערערת את כל התפיסה הפשטנית והשתחיתת כלפי מקורות המים בארץ ישראל! צריכים לדעת שרק ארץ ישראל אינה כשאר הארץות, ארץ ישראל היא ביתו וביתו מלכותו של הקב"ה, והוא, הוא בלבד אחראי לכל הקורה אליה שם. וכשהחסר מים, הרי זו תוצאה ישירה של רצון ה', שבאה בעקבות עונוניותנו בתהומות שונות, וכדברי חז"ל. ועל כן מה נואלו כל המהנחות מקורות חלופיים לגשמי ארץ ישראל. علينا לפשש במעשנו ולתקנם, ואז יתקיים בנו "וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹתָיו יְהוָה וְמַלְכָּשׁ", כל תגובה אחרה מצידנו אינה אלא מעשהILDות הנובעים מחוסר אמונה והבנת השגחת ה' על הארץ ויושביה.

הגוף - הוא המחייה, מגדל ומצמיה את כל החיים והצומח על פני האדמה. החי והצומח בארץ ישראל - מהותו שונה ונבדלת משאר החיים והצומח בחוץ לארץ, ועל כן מקור חיותו גם שונה, ובעוד שעל שאר חלקי כדור הארץ ממוני שרים שמתפקידם להצמיה ולקיים, הרי שעל ארץ ישראל הקב"ה בכבודו ובעצמו, ומכאן כל ההבדלים של שכר ועונש, של מצות ועבירות - בארץ ישראל.

חייבים אנו להבהיר לעצמנו שוב ושוב, שיוושבים אנו בבית מלכותו של הקב"ה, והדבר מחייבנו בכללים. אלפיים שנים עם ישראל שהה בגלות, במצרים, על אדמת ארץ העמים, וכעת זוכה הוא לישב בארץ המובטחת, זכותו שלה ציפר בערגה יהודים בכל הדורות, ודורנו זוכה להגשים חלום זה. אולם היא הנותנת - זכות זו מחייבת, מחייבת להפניהם משמעות של קדושה, של קיום מצוות התלויות בארץ, של הבנת ההשגחה השונה הקיימת בארץ ישראל, הבנת זכותנו המוחלטת על אדמת ארץ ישראל, והרגשת ישיבתנו, ישיבת בנים בבית אביהם.

יהי רצון שנזכה להחיל הרגשות אלו לבנו ובמעשינו - אמן.

גלוון מס' 28 עוסק:

- א. פתחנו חוברת זו בגנו א"י - העורות וחידושים בענייני شبיעית להגאון ורבי שלום מזרחי וצ"ל בעמ"ס "דברי שלום". תודתינו מסורה לבנו הרה"ג ר' דוד מזרחי שליט"א, ולידינו חבר המכון ורבי דוד אביטן שהביא פנינה זו לידינו.
- ב. מורה דרכו של המכון הג"ר שם"ע שליט"א, דן במאמרו באחד היסודות החשובים בשנת השמיטה הולכה למשה, הגדרת "לאוקמי אילנא", שכון בירור סוגיא זו הולכה למשה מלווה את כל הפעולות החקלאיות בשנת השמיטה.
- ג. כהמשך לסדרת ספרי "השדה" על מצוות התלויות בארץ שהביר י"ר המכון הרב שנייאור ז. רוחה שליט"א, שוקד הרב המחבר בימים אלו על ספר "שביתת השדה" - הל' شبיעת, בחוברת זו הצגנו לפני הקורא את הפרק הראשון של ספר זה.
- ד. במסגרת הפרויקט המקיים על הל' זרעים, אנו ממשיכים לפרסם פרק נוסף של "אוצר התשיבות" על הל' شبיעת מאת ידינו חבר המכון ורבי דוד אביטן.
- ה. חלק נוסף ואחרון של מאמרו המקיים של הרב בווארון שליט"א על הפרשת תרו"ם בנוסחה מקוצר.
- ו. במדור תגובות הבאנו את תגובתו של הרוב דוד אביטן אודות "בית פאגי" בסוף החוברת הבאנו את המدون "מהנעשה במכון".

ב"יקרא דאוריתא
המערכת

מידע הלכתי
ט"ו בשבט - ר"ה לאילנות

- א. שנה זו שנת התש"ס שהיא השנה השישית לשמיטה מעשר עני, ולענין פירות - להבדיל מירקות - שנת מעשר עני מתחילה החל מט"ו בשבט ואילך. וכל הפירות שיחנטו החל מט"ו בשבט מעשר עני. ידועה דעת רבינו הרמב"ם שחנטה לעני מעשרות היא הבאת שלישי, וכבר הוכיח מו"ר הג"ר שלמה עמרא שליט"א שהשליש האמור הוא שליש בבישול הפירות ולא בגודל הפירות, וממילא הלכה למעשה ניתן לומר שמקל היפורות שיגיעו לשוקים בעזה"י לקרוואת סוף החורף, יגיעו לשלייש בישול אך ורק לאחר ט"ו בשבט, ומכלום יש לעשר מעשר עני בלבד.

- ב. נטיעות חדשות שניטעו בין ט"ו בשבט עד ט"ו באב תשנ"ז, המטע יצא מעלה בט"ו בשבט שנה זו. נטיעות שניטעו בין ר"ה תשנ"ז לט"ו בשבט תשנ"ז מונחים מיום ליום, ואין צורך להמתין עד ט"ו בשבט, וכן הכריע הלכה למעשה מREN בשולחן ערוף. ואולם שניטעו בין ט"ו באב תשנ"ז עד ר"ה תשנ"ז, ביום ר"ה תש"ס יצא המטע מושנות ערלה ונכנס לרבעי.

בכבוד רב
שנייאור ז. רוח

גנזֵי אָרֶץ יִשְׂרָאֵל

חידושים בענייני שביעית

למרן הגאון רבי שלום יצחק מורה זצ"ל בעל "דברי שלום"
[עובד ונמסר למבחן ע"י בנו הרה"ג רבי דוד מורה שליט"א]

א. בעניין מכירת הקרקע לזמן – כגון שתי שנים דהוי מכירה לזמן, שכחוב הרב שמן המור (י"ד ס"ד) ועפ"י אין איסור מכירה לעכו"ם משום לא תחנים.

כתב בספר השמיטה להגי"מ טוקצינסקי (דף ס) דהגן ר' נפתלי הרץ הלווי לא מלאו להתייר עפ"י מחתמת מ"ש הרמב"ם (בפ"י מע"ז ה"ג) אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל וכו' ואין משכירין להם שדות ע"ש בר"מ, ולפ"י יש לאסור מכירה לזמן דלא עדיפה משכירות דלא הוי מכירה אלא ליוםא.

והנה ראייה זו הוכיה הרב תורה יהונתן [פרק ז] לאסור מדרבנן מתנה ע"מ להחזיר דלא עדיפה משכירות דאסר הר"מ. והנה בדברי שלום (ח"ג סימן קי"ג א"ג) כתב להלך דין ראייה משכירות למכירה לזמן, דשאני שכירות דאורח היא להשכר לזמן קצוב, לכך גוזרו בה ורבנן דהוי מילתא דשכיה, ומילתא דשכיה גוזר בהו ורבנן, משא"כ מכירה לזמן או מתנה ע"מ להחזיר דהוי מילתא דלא שכיה, משום DSTם מכירה או מתנה הוי לעולם ולא לזמן קצוב, וא"כ ייל דלא גוזרו בהו ורבנן, אלא דמסקנת הדברים שלום (שם) לחומרה מאחר ודין זה לא נפיק מפלווגתא, ועיין בחזו"א שביעית (סימן כ"ד או"ד) דס"ל דמכירה לזמן הוי איסורה מדאוריתא וא"כ ודאי שיש להחמיר (ועוד עיין בר"ש במ"ש בעניין לאו דלא תחנים).

ב. בעניין לקיטת הפירות משדה הפקר – דין ללקוט כמות גדולה יותר משיעור שהוא רגיל להביא לבתו לכמה ימים, והטעם הוא משום דנראה שלוקט לסהורה, ויש איסור סחרה בפירות שביעית, וכמ"ש החזו"א בשבעית (סימן י"ב או"ט) הטעם.

אמנם בזמן זהה שיש הרבה מבוצרי הקרקע שמקורם אותם בקנין גמור ע"י הרבעות, יש לומר דличא חסדר דנראה שלוקט לסהורה, מאחר דיש לומר שמקורם לעכו"ם, ולכון לא מתנה בפירות בקדושת שביעית, אף דמחוזי דהוי לסהורה שרי.

הగאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
אב"ד פ"ת וחבר מועצת הרה"ר לישראל

בגדר ההיתר דלאוקמי אילנה בשביעית [ח"א]

בעה"ו. אוור ליום שני כי כסלו התש"ס.

א. ידוע ומפורסם דמלאכה של שדה וכרם מתחלקות לשנים, יש מלאכותיהם להשביח האילן לגדרו ולהפריחו, ויש סוג מלאכות שهن באות לשמר על קיומו של האילן, שלא ימות ולא ינוק ולא יסוג אחר מכמות שהוא. וחוז"ל תלו בזה את המפתח להתייר או לאסור המלאכות בשנת השמיטה.

וכדאשכחן במסכת ע"ז (דף נ' ע"ב) אמר רבי יוסף בר בא איקלע רבה בר ירמיה לאתרים, אתה ואיתך מתחננת באידיה, מתליין ומזהמין בשביעית ואין מתליין ומזהמין במועד. כאן וכאן (שביעית ומועד) אין נגומין. וסביר שמן לגוזם בין במועד בין בשביעית.

ופירש"י ז"ל מתליין, נוטlein תולעת שבאיילן. ומזהמין, כ שיש מכח באילן ונשרה קצת קליפתו מדבקין שם זבל וקושרין שלא ימות. וע"ש שכח בדבמו"ק אמרו אין מזבלין, והיינו זבולן קרקע שהוא עבודה שבשדי ובכרם.

ובגמרא שם ביארו החלוקת שבין שביעית דמותר לזהם, מושם דמלאכה אסור רחמנא וטירחא שרי, לבין מועד דאפשר טרחה נמי אסור. ושאלו מאי שנה זיהום דשרי ומ"ש גיזום דאסור, ומשני זיהום אוקומי אילנה הוא ושרי, גיזום אברויי אילנה ואסור. והקשו מודתן בשביעית (פ"ב מ"ד) מזהמין את הנטיעות וכורכין אותו וכרי עד ראש השנה, עד ר"ה אין בשביעית לא. ודילמא בדבר עוקבא בר חמא דאמר (במ"ק ג' ע"א) תרי קשורי הוו חד לאברויי אילנה ואסור, חד לסתומי פילא ושרי, הכא נמי תרי זיהומי הוי חד לאוקומי אילנה ושרי, חד לאברויי אילנה ואסור. עוד חילקו שם בין הא דסכך שמן לגוזם דהו אוקומי אילנה, ובין מה שאסרו שם (משנה ה') לוסף את הפגין דהו פטומי פירא ואסור.

וצריכים להבין את ההיתר דלאוקמי אילנה, דמשמע דאפשרו מלאכה שאמ עושה אותה להשביח האילן ולחזקו חשיבא מלאכה גמורה, אותה מלאכה גופה כשבועשה אותה לאוקומי אילנה בלבד היא מותרת. וצ"ל טעם הדבר, ובפשטותה היה נראה לומר דכיון שככל המלאכות בהם דנו בסוגיות הגם' דע"ז הנז' ובמו"ק (ג' ע"א) הם מדרבנן, דין החורה אין אישור אלא בזרעה וקציצה זמירה ובצירה, המפורשות ב תורה להדייה, (ונחalker הפטוסקים בחירישה ובנטיעה אם הן דאוריתא). והם אמרו לאסור המלאכות הללו, אך לא אסרום אלא כשהם נעשים לאברויי אילנה אבל כשנעושים רק כדי לאוקומי אילנה בזה לא גוזרו מלכתחילה. והניחו הדבר כאשר היה מעיקרא דידינה שלא יחש העז ולא ימות, וזכר לדבר הן המלאכות דחול המועד שהתירו חכמים דבר של הפסד, וכדרתנן בריש מסכת מועד קטן משקין בית השלחין במועד ובשביעית וכו'. ופירש"י ז"ל דמסדרן הכתוב לחכמים לומר איזו מלאכה אסורה בחולו של מועד ואיזו מותרת וכו'. עכ"ל, וע"ש במש התוספות בזה. והג' בשביעית אף"ל דכל מלאכה שהוא לאוקומי אילנה לא גוזרו בה, מפני ההפסד והנזק העולול להיות באילנה בהמנעות מעשיות אותה מלאכה.

ב. ואולם המעיין בדברי רשי"ז ז"ל בע"ז (נ' ע"ב) הנ"ל יראה דרוחacha עמו בעניין זה. והויא בד"ה אבל סכך שמן לגוזם, זול כדי שלא ימות האילן אם גוזם לנין, מלאכה שהיא עבודה קרקע אסור רחמנא. והני לאו מלאכת קרקע נינהו, דלאוקמי אילנה בעלמא הוא, שלא ימותו אין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא עכ"ל. וכי מפורש בדברות קדשו זול דכל

שאין משביחו לאילן באותה מלאכה, לאו מלאכת קרקע היא, ולא אסר רחמנא אלא מלאכה שהיא עבודת קרקע.

ונראה לכאורה דלפירושי ז"ל אפילו לאבי דתולדות אסורות מן התורה, (כמ"ש במסכת מו"ק ב' ע"ב), אם עושה אותה תולדה רק כדי לאוקומי אילנא ונזהר שלא להשביחו ולהפריחו ע"י מלאכה זו, מותרת אותה מלאכה דלאו מלאכת קרקע היא מכיוון שלא משבייח האילן במלאכה זו. וכן נמי לדין דקי"ל כרבא דרכך מה שمفופרש בתורה הוא אסור מן התורה, מ"מ אם יעשה אותה מארבע מלאכות המפורשות בתורה, אם עושה אותה רק לקיים האילן ימות ואיןו משבייחו, יש להתייר הגם שהוא מלאכה דאוריתא ממש דכל לאוקמי לאו מלאכת קרקע היא ויצא מכלל איסורי שביעית, ועדין צרייכים אנו להבין טעםו של דבר, למה לא תיקרא מלאכת קרקע אא"כ יש באותה מלאכה שבח והגדלה לאילן, וכן צ"ל מה הוא עניין מלאכת קרקע, ומניין לוקחה הגדרה זו.

ונלע"ז דהדברים הם כמボאים במסכת מו"ק (ג' ע"א) דרבא אמר שם, אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא, דכתיב ושבנה השביעית שנת שבתון וגו'. מכדי זמירה בכלל זרעה ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתיבינה רחמנא. למיRNA דהאני תולדות מיחיב אאחרנייתא לא. ולא והתנייא שדק לא תזרע וכורמן לא תזמור. אין לי אלא זירע זימור, מנין לניכוש ולעידור ולכיסוס, ת"ל שדק לא, כורמן לא. לא כל מלאכה שבשדק ולא כל מלאכה שבכורמן. (ופירושי ז"ל שם פ"י ז"ל שם מدلע כחיב לא תזרע שדק לא תזמור כרמן, משמע שדק לא כורמן לא. ור"ח ז"ל שם פ"י דהו"ל לכחוב רק לא תזרע, ותיבת שדק וכורמן יתירות למד כל הני מלאכות). והמשכיה הבורייתא לפרט מלאכות רבות שהן אסורות ונלמדו מאותה דרשה. ואח"כ אמרו, יכול לא יקשש תחת הזיתים, ולא יעדר תחת הגפנים, ולא ימלא נקעים מים, ולא יעשה עוגיות לאגנים, ת"ל שדק לא תזרע. זרעה בכלל היתה ולמה יצחה להקיש אליה, לומר לך מה זרעה מיחודה עובדה שבשדה ושבכרם, אף כל שהיא עובדה שבשדה ושבכרם. ע"כ הבורייתא. והרי למדו מזרעה דבעין עובודה שבשדה ובחכרם, ובלא"ה לא אסרו תורה שבשיעית. וצ"ל דכמו שבשנת אמרו מלאכת מחשבת אסורה תורה. ה"ג בשביעית אמרו שלא אסורה תורה אלא עובודה שבשדה ושבכרם. (וע"ש בתוספות דמשמע שצרכיה אותה מלאכה להיות נהוגה בשניהם בשדה ובחכרם). ופרק בגם' שם, וקשוש בשביעית מי שרי, והכתיב השביעית תשטנה ונטשתה, תשטנה מלקשש ונטשתה מلسקל, א"ר עוקבא בר חמא תרי קשושי הו, חד אברויי אילנא חד סתומי פילי, אברויי אילן אסור, סתומי פילי שרי. והא קמן דאפילו המלאכות שהתרו לא התירום אלא כשם לאוקומי אילנא, ומיעטו אותם מעובدة שדה וכורמן. כדדרשו מה זרעה מיחודה וכו'. נמצאו דכל לאוקומי אילנא לא חשביא מלאכת שדה וכורמן ונפקא מכלל המלאכות האסורות בשביעית. והוא סייעתא לדברי רשי ז"ל, ואפשר דלווה התכוון במה שכח, דלאו מלאכת קרקע נינהו דאוקומי אילנא בעלמא הוא וכו'.

ואעפ"י שיש מקום לדוחות ולומר דמתכילה קבעו חז"ל דארבע מלאכות הנזוכרות שם להתייר שהן, קשוש ועידור ומים בנקעים ועוגיות, איןן מלאכות שבשדה ובחכרם, ואחרי זה כתבו דاعפ"י שאינן מלאכות שדה וכורמן, עם כל זאת לא התירום אלא כשם לאוקומי אילנא דוקא, אבל לעשות אותם כדי לאברויי אילנא אסרו חכמים. ולפ"ז אין לנו ראייה לדברי רשי ז"ל. ועכ"פ בודאי רשי ז"ל מפרש את הגמ' דמו"ק כפי שיטתו שכח בע"ז הנ"ל, דמשום שם לאוקומי אילנא בלבד, ע"כ לא הוו מלאכת שדה וכורמן, ונראה דה"ה נמי לשאר מלאכות דכשחן לאוקומי בלבד דמותר דע"ז לא שבי מלאכת שדה וכורמן, והני ארבע דנקט הוא משום שבאליה בודרן כל נעשה רק לאוקומי, אבל שאר מלאכות נעשה כדי לאברויי. אבל אם הוא זוקן לשמור האילן באחת משאר מלאכות ונזהר לעשות לו רק כדי קיומו בלבד, אה"ג שג בשאר מלאכי שרי.

ג. וא"כ גם למה שכח הרוב מראה הפנים (בריש מסכת שביעית) בירושלים, דכל המלאכות האסורות בשבת, אסורות גם בשביתת הארץ, דלפי זה כל המלאכות הנזכרות בגמ' דמו"ק, אף"י שאמרו שם לפ' רבא שהן אסורות רק מדרבנן, וקרא כרמן לא שך לא הוא רק אסמכתא בעולם. אין זה אלא שאי ביהם לאו, אבל מצות עשה יש בהם לפ' שיטחון, ולא עוד אלא גם לשיטת מהר"י קורוקס ז"ל דחרישה אסורה מן התורה גם להרמב"ם ז"ל והוא בכלל לאו דלא תזרע, וכן כתוב גם בחזון איש וכן הוא בדרך אמונה (פ"א ה"ה), והחزو"א סובר שגם נטיעת אסורה מן התורה, ע"ש. (ואולם מהר"י קורוקס ז"ל כתוב להדייא דנותע הוא דרבנן וע"ש בטעם הדבר וכן נראת מפשיות לשון הרמב"ם ז"ל שם). הנה בכלל אלו אם יעשה אותן רק לאוקומי אילן ולהצלו שלא ימות, ג"כ אפשר דמותר לפ' שיטת רשי ז"ל, דכשהוא לאוקומי נפיק מכלל מלאכת שדה וכורם, ומותר לעושתם. לדישיתו אין חילוק בין מלאכות שהן מדרבנן או מדאוריתא לענין זה, דכל שהוא לאוקומי לאו מלאכת קרקע היא, שלא אסורה תורה בשביתת אלא המלאכות המזוחדות שבשדה ושבכרם, ולאוקומי אילנה יצא מכלול זה.

אלא שראיתי להגאון הגדול מוהרש"ז אוירבך זללה"ה בשו"ת מנהת שלמה ח"א (סימן נ"א אות ח') שבתחלת דבריו כתוב דעבודות דאוריתא אסורות גם בלאוקומי. והוכיחה כן מהיתר חירישה דעשרות נטיעות, דמכוואר בירושלמי דהוא כדי שלא יתישבשו, וההירטב"א בסוכה (ל"ג) כתוב דהוא כדי שלא ימותו. ואיפלו הכי לא התירו אלא בתוספת שביעית אבל בשבעית גופה אסורה. ובמלאכת שלמה ריש מס' שביעית כתוב דהטעם שהתירו בנטיעות לר"ע, הוא משום דהויל לאוקומי אילנה, וכ"כ הרש"ס ז"ל שם (פ"ב מ"ד) לענין השקאה. וע"ש עוד.

ולפי מה שהעלינו דהיתר לאוקומי הוא משום דעתינו אין לא חשיבא מלאכה האסורה בשביתת, א"כ אין מקום לחלק בין דאוריתא ובין דרבנן. וזה סותר לדרכי הגאון ז"ל. ובמושכל ראשון עלה בדעתו לומר שיש מקום לדוחות מ"ש להוכחה מגמ' דמו"ק הנ"ל, דשם בגמ' הקשו מהבריתא דלמדה כל המלאכות האסורות בשביתת מן הפסוק דשך לא, וכרמן לא. על רבא שאמור שאין אסור מן התורה אלא שני אבות ושת תולדות. וכאן ראיינו שלמדו כל האיסורים מן התורה, ותירץ שככל האיסורים הנ"ל אין אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעולם הוא. ורק אחורי זה הקשו קש��וש ותירוץ תרי קש Kushner הן, לאברויי אסור, אבל סתומי פילי אוקומי אילנה הוא ושרי. ואפ"ל דrok במלאכות דרבנן הוא לאוקומי אילנה. אבל לדאוריתא לא.

מיهو נראה טפי דלא אמרו שהוא אסמכתא בעולם אלא אדרשה דשך לא וכרמן לא שבא לרבות כל הני איסורים, אבל הדרשה השניה לדמדו שצרכה להיות עבודה מזוחדת שבשדה ושבכרם, על זה לא אמרו שהיא אסמכתא בעולם, תדע לדמדו כן מזרעה שהיא דאוריתא, ואמרו מה זרעה שהיא מזוחדת וכו', ובודאי דבאיםורים דאוריתא לא עבר דאוריתא עד שהיא לאברויי אילנה.

ד. ש"ר להגאון מנהת שלמה שם ששב וכותב בזה"ל, גם יש מקום לומר דהשකאה וחירשתה שרגילין תמיד לעשותן חשיבי שפיר עבודת שדה וכורם, ושפיר אסורי לדאוריתא, משא"כ עבודה שעושין רק בדרך מקרה, אפשר דוק באברויי חשוב להקרו בא שם עבודה ולא לאוקומי, וכמו שנראתה מרש"י שם במס' ע"ז. וכך איפלו מאן דסובר דתולדות נמי אסורי מה"ת, אפ"ה מודה דלאוקומי שי. עוז"כ שם בשם שבת הארץ (פ"א ה"כ) ובחלכות שביעית להגיינ"מ טיקצינסקי ז"ל שכחבו דמותר לאוקומי איפלו גם בזימור דאוריתא. והסתמכו על פ"י הר"ח שם במסכת ע"ז, וע"ש שכח באין ראייה מרביינו חננאל ז"ל שהזוכירו, ומ"מ נראה כדבריהם משום דמסתבר שגם אבוי דסובר שגם תולדות אסורות מן התורה, ג"כ סובר הר' כלא דלאוקומי שר. וע"ש. וכונתו פשוטה שגם בלי דבריו רבא במ"ק (ג' ע"א), (שהקשו על דבריו שם וכן"ל עד שהגינו לחילוק בין אוקומי ובין אברויי) ג"כ קשה דבבריתא שם התירו לבקש תחת הזיתים, ובבריתא אחרת כתיב

והשכיחות וגור', תשמנתנה מלקשך. וביע"כ צריכים לחלק ולומר דתרי קשושי הוו, וגם במקרה' ע"ז הנז', הקשו בכמה מלאכות ואיסקו דיש לחלק בין מלאכה דאוקומי אילנה ובין מלאכת אברויי. וזה بلا שום קשר עם סברת רבא. נמצא דגם לאבי צריכים לחלק חילוק זה. ומתרים מלאכת לאוקומי, מזה מוכחה שגם בדאורייתא מתירים כשהוא לאוקומי. [ואף על גב דיש מקרים לדוחות ולמר דהבריתא השניה שהביאו במו"ק שם, שדרשו תשמנתנה מלקשך אפשר שוואא רק אסמכתא בעלמא אליבא דאביי, דלאביי הבריתא הראשונה מתפרשת כפושטה דכל המלאכות שאסרו שם איסורן מן התורה בודאי, (דרך לרבע הוא דאמרו שהן מדרובנן). ועכ"ז אמרו באותה בראיתא דקשוש ועידור וכו' מותרים. וכפי זה אפשר דהkosha מאייך בראיתא היא, דאפי' נימא שהוא אסמכתא ואיסור קשוש הוא רק מדרובנן, מ"מ בראשונה משמע שהקשוש מותר למגמי אפי' מדרובנן, ובזה הוא דתירצ'ו וחילקו בין אברויי ובין אוקומי, אבל בדאורייתא י"ל דאפי' אוקומי אסור. מ"מ פשטות הענן לא משמע כן, רק מקשה סתרה בין הבראיות ומשמע ליה דבשניהם מירiy באותו עניין, ולרבא בשתייהן מירiy מדרובנן, אבל לאביי שתי הבריות מירiy בדאורייתא, ועכ"ז מחלקים בין אברויי ובין אוקומי, וצדקו דברי הרוב מנהת שלמה].

ובלא"ה נראה כן מפירושי ז"ל דעת' הנז', ואשר הבאתி לו סימוכין דאורייתא ממהלך הסוגיא דמווער קטן וכנ"ל, דכל עבודה שהיא רק לאוקומי לא חשיבא עבודה שדה וכרכ' ויצאה מכלל איסורי שביעית, דלמדו שם מזרעה דלא אסורה תורה אלא מלאכת שדה וכרכ'.

והנה מפשיטות לשונו של הרמב"ם ז"ל (בפ"א ה"י) נראה דס"ל שלא התירו אלא בדרובנן דוקא. וראיתי כתעת שכ"כ במשנת יוסף ח"א (ס"י י"ב אות א') בשם שבת הארץ (פ"א ה"כ אות קי"ג) ובשם דבר השמיטה (פ"ב מ"ב) ע"ש ואחר שאבאר דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל אשוב לדון בעניין זה.

ה. והמעיין בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות שמיטה ויובל) נראה שאחר שכחוב בהלכה א' שיש מצות עשה לשבות מעבודת הארץ ועבדות האילנות בשכיעית, כתוב בהל' ב' וג' את הדברים האסורים בשכיעית מן התורה. ובהלכה ד' ה' ר' כתוב הדברים שהם אסורים מדרובנן והעובר עליהם מכין אותו מכות מרודות מדבריהם, ובhalbוט ז' ח' וט' כתוב את הדברים המותרים בשכיעית כי"ש היטוב. ואחר כל זה כתוב בהלכה י': ומפני מה התירו כל אלו, שם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה. והויאל ואיסור הדברים האלה וכיווץ בהם מדבריהם לא גוזרו על אלו.

שאין איסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתית חולדות שלהם, כמו שביארנו. עכ"ל. ובמושכל ראשון נראה שעיל כל הדברים שהזכיר בהלכות שקדמו זהה, להתייר, על כולם קאי ואמר, ומפני מה התירו כל אלו וכו'. ולפי"ז יש לנו לדיקיק מדבריו ז"ל שלא התירו אלא בדברי האסורים מדבריהם, דהמ' אסרו אותם והם התירו בכח"ג שע"י מניעת תעשה הארץ מלחה וכו'. ואם כניט דברינו, יוצא שם ההיתרים דהלהכה ז' כדיור וקשוש בגפן וזית, שלא התירו אלא לסתום את הפיצים שהוא אוקומי אילנה, גם בזה לא התירו אלא במקומם העולול להיות הפסד גדול שתעשה הארץ מלחה וכו'. וזה לדלא כמו שדיקינו מדברי רשי"ז ז"ל דכל מלאכת אוקומי לא חשיבא כלל מלאכת קרקע ומורתה לגמרי, דלשיטה רשי"ז ז"ל אין הדבר תלוי בהפסד הנגרם מהימנעותה של אותה מלאכה, אלא החיתור תלוי בכך שאינה מלאכה האסורה בשכיעית, וכפי שדקדקתי מהסוגיא דמו"ק (ג' ע"א), דמייתו מלאכות שאינו מלאכת שדה וכרכ', וכנ"ל. מיהו להחמב"ם ז"ל יסוד החיתור הוא כדי שלא תעשה הארץ מלחה וכו', וזה גם קנה המידה להתייר או לאסור כל פעולה בשכיעית. ואע"ג דבגמ' במו"ק משמע להדייא שהיתר מלאכת קשוש עידור שהם לאוקומי, נלמד מהפסוק, דאמרו בבריתא שם, יכול לא יקשוש וכו' ת"ל שדך לא תזרע, זרעה בכלל היתה ולמה יצתה, להקיש אליה לומר לך מה זרעה מיווחדת עבודה בשכעה ושבכורות. הנה אף"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דרובנן אסרו גם מלאכות דלאוקומי ולא התירו בכלל, וכמו מ"ש בהלכה ה' שם, ולא יעשן תחתיו כדי שתמותות התולעת. ולא יסוק את הנטיות בדבר

שיש לו זהה מה כדי שלא יוכל אותו העופף כשהוא רך. והרי שתי מלאכות אלו לא באו אלא לקיים האילן ולהגן עליו מן התולעים ומן העופות ועם כל זה אסורים, ולוזה כתוב בהלכה י' ומפני מה התירו כל אלה וכו'. כלומר מה ראו על כהה לאסור חלק מן המלאכות להתחיר חלקן, אם כל הטעם הוא משומש שאין אלו מלאכות של שדה וכרכם, א"כ גם עישון וזיהום היה להם להתחיר, להזה כתוב דיש טעם אחר, שלא תעשה הארץ מלחה וכו'. אבל מצד זה דהו אוקומי אילנה ואניה מלאכה לא סגי דחכמים גוזרו עליהם ואסורים אפילו שהן לאוקומי ולא לאברוי, אבל מלאכה כזו שם לא יעשה, תעשה הארץ מלחה וכו', בזה לא גוזרו חז'ל.

ו. ואולם דעת מרכז החזו"א ע"ה היא שהייתר דלאוקומי אילנה הוא היתר ברור ועומד בפנוי עצמו, ואני תלו依 בהפסד, אלא היתר בזה הוא משומש לכל לאוקומי אינה חשיבא עבודת שדה וכרכם, ומותר אפילו בגין הפסד. וכמ"ש בשכיעית (סימן י"ז סק"כ) בד"ה מ"ק (ד' ע"ב) הא בחדתי הא בעהיקי, אלו עוגיות איררי במקום הפסד, ועשיתן בתקילה ותיקון המוקולקל כולן מלאכה דאוריתא בשחתה ויו"ט, והוא תולדת חורש כמ"ש בירושלמי (שחת פ"ז ה"ב) ומשום פסידא שרין וכו'. והנה משנתנו במועד, אבל בשכיעית עושין בתקילה עוגיות וכדאמר (שם ג' ע"א), ומשום דעבודת שכיעית חלק מלאלכת שבת, ולא נאסר בשכיעית אלא מלאכה המשבחת את הקרקע לזרעה או לצמיחה, ועוגיות הקשר למים הן אבל הן עצמן לאו שבח הוא. וכמ"ש בס"ק י"ט בשם הריטב"א. והלך עושין עוגיות בשכיעית אפילו בסוף שנה ולצורך מוצאי שכיעית ואף בדיליכא פסידא. וכו' עכ"ל.

וכן כתוב עוד שם (בד"ה) וכן הא דעושין אמה בתקילה, הינו אפילו במקום דיליכא פסידא ואפילו לצורך מוצא"ש. וכמ"ש ריטב"א דאינו עבודת קרקע. וממועד ושביעית דהוזכרו במחניתין באמת הימים לאו בחד גונא, דבמועד וכו'. אבל בשכיעית עושין מתחילה אפילו לצורך מוצא"ש. ולפיכך הוצרכו למיחב טעמא בגמרא, לראב"ע דאוסר בתקילה משומש שמכשיר אגפיה לזרעה, עכל"ק. הרי מפורש ומובהר בדב"ק ז"ל שמתיר דברים שהם לאוקומי גם במקום שאין הפסד כלל, ומטעם שאינה מלאכת קרקע וכמ"ש משם הריטב"א ז"ל, והן הן הדברים שכתบทי לעיל מדברי רשי"ז"ל בע"ז (נ' ע"ב) ודקיקתים מהגמ' דמו"ק (ג' ע"א) וכן"ל.

וכן נקט בנסיבות הגאון מוהר"ח קנייבסקי שליט"א בסה"ב דרך אמונה (פ"א ס"ק פ"ד) ועוד ע"ש. וכן ראיתי להגאון מוהר"ח גראנימן שליט"א בסה"ב חידושים וביאורים לשכיעית (סימן א' ריש אות י"א) זוז"ל, נראה דהא דשרין אוקומי אילנה אינו משומש פסידא, אלא שאין שם מלאכה על זה. דעבודת קרקע לא חשיבא אלא לאברוי אילנה ואשכובי פיר, ולא אוקומי אילנה, וכן משמע ע"ז (נ' ע"ב), דאמורין שכיעית מלאכה אסר רחמנא טירחא שרי. משמע דמתהילין ומהזהמין לא חשיב אלא טירחא ע"ג דהוא אוקומי אילנה כדאמורין הטעם, וע"ש שהוכחין כן גם מהתוספות שם, עכ"ד. אלא דמהרמב"ם ז"ל (פ"א ה"י) נראה לכ准确性 דלא בדבריהם, וכי מה שכתบทי, לעיל מדקוק בדבריו ז"ל.

ואולם החזו"א שם בד"ה והנה הר"מ פ"א וכו' ביאר דברי הרמב"ם ע"פ שיטתו. זוז"ל וסימן (הרמב"ם) ומפני מה התירו כל אלה שם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וכו'. ותימא דהלא בבריתא מ"ק (ג' ע"א) עייררי הלכות קתני מה אסור ומה מותר, אבל במקום פסידא האל שרין תולנות האסורות, וא"כ עשיות עוגות ונקיי מים, מותר שאינה עבודה שבשודה ושברכום [ונקיים מים הינו לצורך השקאה, دائ תחת הגפניהם והזיתיהם הויא עבודה גמורה] וכן אמת הימים, ולא משומש פסידא. ואפשר דעתם הר"מ קאי ארישא דמו"ר להשkont, אבל והיתת הדברים לא משמע כן. עכל"ק.

וכוונת הרוב ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכה י' הנז', לא קאי על ההלכה ז' שם מנה את המלאכות המותרות משומם מהם וק' לאוקומי אילן ולא לאBORו, דבאה לאין צריכים לטעם שכותב הרמב"ם ז"ל, אלא מותריהם הם מצד שאינה מלאכת קרקע וכנן", וגם לא קאי על הדברים הנזכרים להיתר בהלכה ט', ועושין עוגיות וכו', וכמפורש בדברי החזו"א ז"ל, גם אלה מוחרים גם بلا מוקם הפסד משומש שאינה עבודה שבשרה, ודברי הרמב"ם ז"ל סובבים הולכים רק על הנאמר בהלכה ח' דראך, שהוא דין השקיה לשדה הזרעים ושדה אילנות.

וכל מעין ישר יראה כמה קשה להלום דברים אלו בלשונו של הרמב"ם ז"ל, דפשטו נראה דקאי על כל ההלכות שקדמו לה, ובחדושים וביאורים שם (ס"ק י"ג ד"ה לשון) כתוב דמ"ש הרמב"ם ז"ל ומפני מה התירו כל אלה, וזה הולך על פרטיו היותר השקאות בית השלחין, וכן שיעור ההיתר באילנות, והרכבת עפר לבן, אבל עשיית עוגיות ועידור גפנים וקשוש DSTוממי פילי, ומלי הנקעים מים. משמעו בגמ' שהם גורו חכמים על מלאכות אלו כלל. וגם לצורך מוצ"ש מותר לעשותם בשביעית גם בשדה הבעל, עכ"ל. ואע"ג דמנסה הרוב נר"ז לישוב לשון "כל אלו" שכותב הרמב"ם דהוא לשון ובין, ואיך נאמר דלא קאי אלא על דין ההשקייה בלבד, ולזה כתוב דקאי על פרטיו ההשקייה וע"כ כתוב בלשון רבים. מיהו זה מהני רק לתיבות "כל אלו", אך הענין כולו קשה דאי ניתן לומר דקאי על ההלכה ח', ולא על ההלכה ט' דסמור ליה, ולמה הפריד בינויהם בדין הנקעים, ואם באמת דין נקעים דהלהכה ט' הוא שונה מדין ההשקייה למה לא הסמיכו להלכה ז'. גם שם מירוי בדברים המותרים מפני שאינם חשובים מלאכת קרקע כי הם רק לאוקומי, ומילא היה נשאר הדין ההשקייה סמור ונראה למ"ש מפני מה התיו וכו'. וכפי הנראה שלזה התכוין מrown החזו"א ע"ה כשודחה פירוש זה וכותב, אבל והיות הדברים לא ממשען כן.

ז. והנה בלא"ה קשה טובא במלאות דלאוקומי דהתירו, ולמדתי מרשי ז"ל בע"ז הניל דכל שהוא לאוקמי אינה מלאכת קרקע, וכאמור זו השיטה שבה דרך מrown החזו"א ע"ה בכל העניין הזה. וכנן". ואע"כ למה אסור מלאכות אחרות אפילו כשהם רק לאוקומי וכבר נקטתי שתי דוגמאות, שהם עישון תחת העץ להסידר מנות התולעים, וחיהם העץ כדי להרחק את העופות שלא יאכלו את הרק שבו. והרי שניהם הן מלאכות דלאוקומי ולמה לא התירום.

וכבר עמד ע"ז מrown החזו"א שביעית (סימן י"ז ס"ק י"ט) שכותב בד"ה שם מדרבן וקריא אסמכתא, נראה דגם למ"ד דאוריתא מודה דאייכא בבריתא שהן מדרבן כמו מפסגין, שפירש"י סומכין האילן, שאינו אלא אוקומי אילנא, וכן מעשנין להמית התולעים, וכן מפרקין לפרש"י, ואע"ג דקשוש שרי. הכא מיחזי טפי כעבודה ואסורים חכמים. והא דאמרו ע"ז (נ' ע"ב) מתליעין צ"ל ביד. עכ"ל. הרי דגם הוא ז"ל עמד ע"ז שצרכן להבין למה אסור לעשן תחת האילן והרי בזה מרחיק את התולעים, וא"ל אוקומי יותר מזה, ותירצחו צרך לנו ביאור דמה הוא הגדר דמיוזי יותר כעבודה. כדי שנוכל להבין איזה אוקומי התירו ואיזה נוכל להתרום.

עו"כ בחזו"א שם בדיבור שאחרי זה, ז"ל והר"מ פ"א ה"ה פ"י מזהמן לsoon בדבר מזוהם שליא יאכלם העוף, ותימא דבע"ז (נ' ע"ב) מסקין דמזוהמן לאוקמי אילנא שרי בשביעית ומתיini לאBORוי אילנא. ונראה דרבינו סמך על הירושלמי דאמרו במלוקת שניה, ומתניתין אוסרת גם זיהום שאין בו אBORוי, ואפשר גזרין ממשום זיהום אBORוי, ומשם גם רוא דין לא קבעו הדבר סמך על הירושלמי, וא"ל דbabBORוי אילנא פליגי דהא אמרו בירושלמי טעם המתיר דמזוהם כמושיב שומר. (אח"כ ראייתי שכן כתוב הלח"מ פ"ח מהל' יי"ט). עכ"ל.

והנה הצד מה שבא לישב למה אסר הרמב"ם מזהם לגמרי ובגמ' דידן אמרו שיש שני זיהומי, וביאר דסמרק על הירושלמי וכמ"ש הלח"מ, בא גם לישב הדבר בסברא דלמה אסורה גם באוקומי והרי כל לאוקומי לא חשיבא מלאכת שדה וכרם, וע"ז כתוב לאפשר דגזרין ממשום זיהום דאברוי.

אלא דהדבר קשה דלמה בקישוקש ועידור דאוקומי התירו ולא גזרו ממשום אברוי וכמו שגזרו בזיהום. ועוד דכל כהאי מילתא הו"ל לש"ס לבאר ולתת טעם בחילוק זה. וא"ל דהירושלמי שאסר גם זיהום אוקומי אסור גם בקישוקש דאוקומי, דא"כ קשה על הרמב"ם ז"ל דפסק כהירושלמי בזיהום, ואילו בקישוקש חילק להדייא בין אברוי ובין אוקומי, ונמצא מזקה שטרא לבוי תרי. וכאמור גם מה שתירץ לעיל גבי איסור עישון דמייחז טפי כעבודה. גם הוא קשה למה זה נראה דומה לעבודה יותר מקישוקש ועידור.

ת. וראיתי בדרך אמונה (פ"א ס"ק ט"ל) שהביא דברי החזו"א הנ"ל, וע"ע שם בס"ק מ"ב. [ונכתב שם דהפתת השלחן כתוב דרשי' והר"ש מתיירם לסתוך בזיהמא שלא יאכלנו העוף או להרחק התולעים ושאר מזקיים מותר דהוי אוקומי אילנא, זיהום שאסרו הוא כשבא להרבות האילן ולהשביחו. ע"ש, וצ"ל כונתם דאלו הם דברי הגמרא דעת"ז, ואילו הר"מ דלא פסק כן אלא אסר כל זיהום אזיל בש"י הירושלמי וכמ"ש הלח"מ].

עו"כ הגרא"ח קנייבסקי שליט"א שם בביבאו ההלכה (הילכה ה' ד"ה ולא יאבק. באה"ד) דלפי דברי החזו"א הנ"ל נפל בביבאו כל התיתר של אוקומי אילנא, דאין אפשר לדעת מה חזי טפי כעבודה ומה לא, חוץ מהדברים שאמרו חז"ל בהדייא, ואילו כונת מREN החזו"א ע"ה לחילק בין קשוקשי לסתומי פيلي שעוסה הפעולה בקרקע ולא בגוף האילן לנ התירו, משא"כ מעשנין ומזהמין שהוא בגוף האילן מחייב טפי כעבודה ואסרו, וסבירו זו נזכרת בחזו"א שם (ס"י כ' סק"ה) וצ"ע. עכ"ל.

וגם פירוש זה קשה דמהגמרא והראשונים נראה דהחילוק בין אוקומי אילנא ובין אברוי, אינו תלוי באופן עשיית המלאכה, אלא בהכליתה ומטרתה, שאם התוצאה היא הגדלת האילן והפרחתו הו"ל אברוי ואסרו, ואם התוצאה היא שמרית האילן וקיומו שרי. וגם בעשיית המלאכה אפשר דעבודה שברקע כקישוקש ועידור, חמירא טפי מעבודה שבאיין. וע"ז עוד בכיאו"ל שם שכותב לעין בהתייר דלאוקומי אילנא האם התיתר הוא ממשום פסידא מלאכת דבר האבד שהתייר בחול המועד, או שלא חסיבא מלאכה שאסורה תורה בשביעית ואין כאן היתר מיוחד, ונ"מ בדבר שהוא לאוקומי ויש בו גם אברוי. מצד מלאכה בכח"ג שיש בו גם אברוי חסיבא מלאכה ואסורה. אבל אם התייר הוא ממשום הפסד, גם כשייש בה ממשום אברוי נמי שרי. והביא דברי רשי"ז ז"ל בע"ז (נ' ע"ב) ושכן כתוב תלמיד ר"י מפאורייש במז"ק (ג' ע"א) ודיק מזה דין ז"ל בע"ז היתר, רק שהתורה לא אסורה מלאכת לאוקומי שאין זו עבודה קרקע, [וכמ"ש לעיל], וע"ש שהוכיחה מרשי"ז ותוספות שם דכשיש בה גם אברוי אסורה. ובזה מפרש דברי הרמב"ם ז"ל דקישוקש ועידור לסתומי פيلي, וכן מה שכותב למקן (הילכה י"ט), אבל מכסה באבנין או בקש, ואמרו ע"ז בירושלמי (פ"ב ה"ג) דאיינו אלא כמושיב שומר, אבל הוא רק לאוקומי ואין בו אברוי וע"כ מותר. אבל דבר שיש בו גם אברוי ודאי אסורה לכו"ע, ובדבר שעריקרו הוא רק לאוקומי אלא שטמיילא יש בו תועלת ג"כ לאברוי, י"ל דבזה פלייגי רבבי ורבנן במזהמן דעיקר היזהום הוא כדי שאכלנו העוף בעודו רן, אבל מ"מ הוא משביח קצת ומפטט את הפרי, בזה פסק הרמב"ם ז"ל כרבי דאסור, DSTHM משנה כוותיה, וכן י"ל במעשנין דעת"ג דעיקרו כדי להמית התולעים מ"מ מפטט קצת את האילן או את הפרי ואסרו וסוגית הגמרא דעת"ז (נ' ע"ב) אזילא כרבנן דשרו בכח"ג, וע"ש שפירש בזזה הא דקי"ל כרבנן שאסורים ליטול העלה מן האשכול בשביעית ולא כר"ש שהתייר בזזה (בירושלמי שביעית פ"ב ה"ב) ממשום שהוא מכזית מן הדליקה, וצ"ל דעתם דרבנן דהgem דעיקרו לאוקומי (פ' להציל האשכול) מ"מ יש בו גם אברוי וע"כ

אשרו. וע"ש עוד שהאריך בעניין זה ונשוב לזה להלן בעה"ו. והעולה מדבריו דמוכרחים לבהיר בדעת הרמב"ם זיל, שהוא סובר שההיתר של לאוקומי הוא משום שאינה חשובה מלאכה, וע"כ במקום שיש אברויי דחשיב מלאכה אסורה, ובזה נוכל להבין החלוקת שבין בקשוש ועידור לבין עישון וזיהום וכיוצא ב.

ובאמת דגם בזה לא הונח לנו דאיתך נדע אייזה מלאכת אוקומי אין בה אשובי ואברויי כלל ומורתת ואייזו אסורה, חוץ מהדברים שאמרו חז"ל בהדריא. כמו שהקשה הוא עצמו בתחום הדיבור ההוא (ביבואה"ל הנז), על דברי מrown החזו"א עה, דאיתך אפשר לדעת מה חז"ט פפי בעבורה וכור, וכגון"ל. גם לפירושו זה, תמייתו במקומה עומדת.

ועוד דפירוש זה הולך על פי מה שכתב החזו"א עה לפרש דמ"ש הרמב"ם זיל (פ"א ה"י) ומפני מה התירו כל אלו וכור, לא קאי אלא על השקהה בלבד, אבל הדברים המותרים משום אוקומי אילננא א"צ לטעם דהפסד כלל. אלא הם מותרים משם שלא נחשים מלאכת קרקע כלל, ובבר כתבתו לעיל שהחזו"א זיל גופיה דחיה פירוש זה, וכותב דלא ממשמע כן מורהית הדברים.

ט. ואולי אפשר לפירוש בדעת הרמב"ם זיל, דאומנם אמת נכון הדבר דמלאכה שהיא רק לאוקומי לא חשיבא מלאכת שדרה וכורם וכמ"ש רשי"ב בע"ז (נ"ע ב), וכאשר דקדקתי מהגמרא דמור"ק (ג' ע"א), ולמדו כן בברייתא מן הפסוק, שרך לא תזרע וגנו, דזרעה בכלל היתה ולמה יצתה, להקיש אליה לומר לך מה דריעה מיחודה עבורה שבשדה ושבכרם, אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם, וכגון"ל. אלא לא אפשר שהחزو"מ זיל סובר דאפשרו שמלאכת אוקומי התמעטה ממלאכת שבשדה ושבכרם ומורתת מן התורה, מ"מ רבנן גוזרו עלייה ואסורה (והתעטם פשוט פשטוטadam יתирו כל מלאכה שהיא לאוקומי יתирו גם לאברויי ולא שבוחי, ויאמרו שעושים רק לאוקומי בלבד. וזכור לדבר מ"ש במשנה (בפ"ב דתורות מ"ג) הנוטע בשבת בשוגג יקיים בזיד יעקר, ובשביעית בין בשוגג בין בזיד יעקר. ועיין הרמב"ם פ"א ה"ב, שכח, אם תאמר בשוגג יקיים, יאמר המזיד בשוגג היהתי. עכ"ל).

ואולם במקומות שיש הפסד ברור לא גוזרו חכמים לאסור כשהיא מלאכת לאוקומי, והעמידהו בעיקרה דדרינה דאיינה מלאכת שדרה וכורם ושריא. אך אמן לא התירו בכל הפסד פרטיו המודמן אצל מאן דהו, אלא בדברים שיש הפסד ברור וודאי אצל כל מי שימנע מעשות אותה מלאכה. וכגון השקייה שבכל שדה שלחין או שדה אילין שימנעו ממנה מים תעשה הארץ מלאכה וכו'. וזה בקשרו בזיטים ועידור בಗפנים אם לא יעשה אותן כדי לסתום הבקעים, בודאי ימותו אותו אילין, וכן נמי בעוגיות לגפנים וכו'. בכל אלו הנזק וההפסד הוא ברור ושותה בכל שדה ואצל כל אדם, בזה אוקמהו בעיקרה דדרינה, שלא חשיבא מלאכה ליאסר בשביעית עד שתתהייה מלאכה שהיא בשדה ובחורם, ודרך המלאכה בשדות ובחורמים שהיא להפריח האילנות ולהרבותם ולהברותם וכשעושה המלאכה רק לקיים כמו שהם אינה חשובה מלאכה ומורתת.

אבל מלאכה שיש בה הפסד אך אין ההפסד שלה ברור ולא וודאי, רק פעמים יכול לבא לידי הפסד ופעמים לא, וגם שאינה מצויה, בזה לא התירו חכמים וככלו אוותם מלאכות בגדירותם לאסור גם מלאכת אוקומי, אע"פ שאינה חשובה מלאכה שבשדה ובחורם, וכגון מן מלאכת זיהום שאע"פ שהיא למנווע העורף שלא יאכל הרק שבעץ ואין לך לאוקומי יותר מזה, מ"מ ההפסד הוא מועט ואין וודאי, דלא בכל עץ בא העורף לאוכל את עלייו הרומים, וגם אם יאכל אותו איןו הפסד גדול וחשוב, ועוד דיש דרכם אחרות להבריח העופות, ללא שום מלאכה בעץ ובשדה כלל, וע"כ הניחו מלאכה זו בכלל המלאכות שאסרו חכמים. וזה והוא הטעם גם בעישון שאע"פ שמתרכזו להבריח התולעת מן העץ, מ"מ הויא מילתא דלא שכחיא כ"כ, שלא בכל פרודס ולא בכל כרם גודלים תולעים על האילנות, וגם אם היה הדבר יכול להסרים שם בידו או בשאר כלים המתאימים זהה והוא מותר גמור, וגם שההפסד בדרכ' לא וודאי ולא חשוב כ"כ, בזה לא התירו

אפי' שהיה מלאכת אוקומי אילנה בלבד. תדע שכן מצאנו במשנה (פ"ד דשביעית מ"ה) ופסקה הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"ט) המבוקע בזיה ליטול עצים, לא ייחה מקום הביקוע בעפר מפני שהוא, אבל מכסה באבני או בקש. עכ"ל, הרי שאיפלו שהוא ממחפה המקום כדי למנוע שלא תיבש העץ ואוקומי אילנה הוא, אפי' כיון שאפשר למנוע הנזק ע"י קש ואבני אסרו להחפו בעפר. [ואולם ר"ש פ"י דבעפר הוא מתקן, אבל בקש ואבני אינו אלא שלא ייבש. ע"ש, ומהר"י קורוקס ז"ל כתוב דאפשר שזו היא כוונה ובניו ז"ל]. וה"ג כשהאפשר להסיר התולעים באופן אחר דאיינו מלאכה כלל, לא התירו לעשותה בדרך מלאכה ע"י עישון, אפי' שהוא לאוקומי בלבד.

ועפ"י הדברים האלה מתחפרים דברי הרמב"ם ז"ל בהלכה י' הנ"ל כפשוטם, דבאמת הר"מ ז"ל מדבר על כל הדברים שתתירו גם אלו הנזכרים בהלכה ז' ובhalbca ט', ובשביל זה לא כתוב טעם זה אחרי הלכה ח' דמיiri בהשקייה, אלא הניח מלה כתוב הטעם זה עד שתכתב את כל הדברים המתוירים בשבייה, דאכולם קאי, וכפשתות לשונו, שכתב ומפני מה התירו כל אלו. ומה שנקט רק השקייה בלבד, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וכו'. י"ל דנקט השקייה לדוגמא, שזה דבר ברור והפסדו ודאי בכל מקום ובכל זמן, והפסדו פשוט, וע"כ נקט השקייה בנסיבות הטעם, כדי שנוכל להבין את הגדר של הפסד שבשבילו התירו חז"ל את המלאכות שהם לאוקומי אילנה.

ואולי י"ל עוד דנקט השקייה לומר דלא רק מלאכה דאוקומי התירו מפני הפסד, אלא גם מלאכה דאשכובי אם היא דרבנן כגון השקייה והיא תולדות זורע, וקי"ל הרבה (במו"ק ב' ע"ב) בחולדה ושאר אבות, לבך מזועע ומומר ושתי תולדותיהם המפורשים בפסוק, הם מדרבנן. וכן שפסק הרמב"ם ז"ל שם (ה"ב), והואיל ומדרבנן היא התירוה במקומות הפסד כזה, אע"פ שהוא מלאכת אברוי, ובזהathy שפיר שישים בהלכה זו, והואיל ואיסור הדברים האלו וכו' מדבריהם לא גדרו על אלו, שאין אסור מן התורה אלא אותן שתי אבות וכו' כמו שביארנו. ולכאורה למה חזר וכותב שלא אסור מן התורה אלא אותן ב' אבות וכו' תולדות. והרי כבר כתבה באותו הפרק, ומה עניינו כאן, ולהנ"לathy שפיר דבאל באර שם השקייה לא רק לאוקומי בלבד, דבודאי יש בה גם אברוי, אפי' מהותת מפני הפסד דרך ב' אבות הן שאסורה מן התורה.

ומ"ש מرن החזו"א ע"ה לתמונה על הרמב"ם ז"ל, דהלא בבריתא במו"ק (ג' ע"א) עיקרי הלכות קטני מה אסור ומה מותר, אבל במקומות פסידא הלא שרין תולדות האסורות וכו', עכ"ל. ולהנ"ל ניחא דבאמת עיקרי הדינים נאמר שם במו"ק, אבל הגם שמעיקר הדין כל מלאכה דאוקומי מותרת, שאינה חשובה מלאכת שדה וכרכ. מ"מ מצאנו שחייבים אסרו גם מה שモתר מן התורה, ולמה בעידור וקشكוש וכו', התירו. זהה נתן טעם שלא תעשה הארץ מלחה וכו'. ומ"ש החזו"א במקומות פסידא הלא שרין תולדות האסורות. אין וכי נמי שגם תולדות האסורות, מותרים במקומות הפסד, שעיל כן נקט השקייה בהלכה זו ונכ"ל.

י. עוד אפשר להוסיף דלא רק מלאכות אלו המפורשים כאן להיתר, הם שמותרים, אלא כל מלאכה שיש בה הפסד הדומה להפסד דמניעת השקייה, ג"כ מותרת, שהרי דركך ובניו ז"ל וכותב בלשונו הטהור וכותב, ואיסור הדברים האלו וכיווץ בהם מדבריהם, וכו'. כלומר דלא רק הדברים המנוירים כאן, אלא גם דברים אחרים שהם מדבריהם, ואיפלו דברים של תורה כשם לאוקומי הם רק מדרבנן וככ"ל, ואם יש הפסד ברור ודאי כהנ"ל, מותר לעשותם בשבייה.

עוד ראיתי להגאון דרך אמונה בביואה"ל שם, שכתב דלענין סיכה לגיון לא ברור דעת הרמב"ם דכתב אין סכין את הפגין, ומשמע דلسוך את הגזום שרי. (בסוגיא דע"ז שם חילקו ביןיהם דلسוך את הגזום הוי לאוקומי אילנה, אבל בפגין הוי לפטומי פירא). אך לא כתוב בהדייא להתייר לסתוך את הגזום, ואפשר דמספקא ליה אולי יש בזה גם לאברוי, ובגמ' דע"ז שהתייר י"ל דזה משום דאתיא כרבנן דרבבי. אבל קشكוש ועידור כתוב להתייר בהדייא, משום הדתירות בסוגיא דמו"ק (ג'

ע"א) וסוכה (מ"ד ע"ב) וסוגיות אלה לא כרבען דרבי, אלא שאין בזה אברוי, אלא לאוקומי בלבד. עכ"ד. וכבר עמד ע"ז הרוב מים חיים שהקשה על מה שאסר הר"מ ז"ל לsoon הנטייער כדי שלא יאכל אותו העוף, ובע"ז שם אמרו דלאוקומי שרי, ואין זה אלא לאוקומי (ולא זכר שר' את דברי הלח"מ בפ"ח דיו"ט הנ"ל). ובסוף דבריו כתוב, ועוד היה לו להרב לבאר דסכךן שמן לגוזם משום דהוי אוקומי אילני שלא ימota האילן כדאיתא בש"ס. עכ"ל. והובא בספר הליקוטים על הרמב"ם ז"ל.

והנה לדברי הגאון דריך אמונה דגם דין סכךן את הגוזם הוא כרבען דרבי כמו דין זיהום, וכמ"ש הלח"מ ועוד וכג"ל ממש החזו"א ע"ה. א"כ היה לו לכתוב שאסר כמו שארס לsoon הנטייעות בדבר שיש לו זוהמה כדי שלא יאכל העוף את הרך שבו, שום זה לאוקומי. דבגמ' שם הקשו גם ע"ז, ולא לא קשיא סיכה אסיכה דקתני סכךן שמן לגוזם, ורמיינהו סכךן את הפגין ומנקבין ומפטמיין אותן עד ר"ה. וכיו', מי דמי הכא אוקומי אילנא ושרי התם פטומי פירא ואסרו. ע"כ נמצא גם בדין זה הקשו מהמשנה דשביעית, וחילק בין אוקומי ואברוי, וכמו בזיהום, וא"כ אחר שהרב נר"ו אזיל בזה בתר החזו"א שהלך אחר הלח"מ, דהה"מ ס"ל כי הירושלמי דס"ל שהיא מחלוקת ופסק כחכמים, א"כ היה לו לאסרו גם לsoon בשמן את הגוזם, ובאמת כ"ג מהמים חיים שהבין בדעת הר"מ ז"ל דהשמי דין זה משום שאסרו גם בזה. ולפי מ"ש הרב מעשה רקה ואهل משה שנדרפס בכרם ציון הוב"ד בספר המפתח על הרמב"ם) דההיתר דלאוקומי אילנא הוא רק כשבבר ארעה הקילול ובכאן איירוי במנעת הקילול בעחיד, דסכו ומזהמו שלא יאכלנו העוף והוא מניעת נזק עתידי. ע"כ לא התיר, י"ל בדבשיות הגוזם מיקרי שכבר יש נזק בפועל, דמשגומו את האילן הוא כבר בחזקת סכתת יבוש עד שימושו וכדומה, ובנזק שכבר נמצא מתיירם משום אוקומי אילנא. וע"כ לא כתבו לאיסור, ואפשר דמנגע מלכתחלו עם המותרים משום דאפשר לכסתתו ע"י קש ושאר דברים, וכמ"ש בהלכה י"ט שם, המבוקע בזית וכו' לא יחפה מקום הביקוע בעופר מפני שהוא עבודה, אבל מכסה באבנים או בקש. עכ"ל. ואפשר דסמק על אותה ההלכה. וצ"ע. והטעם בזה הוא ג"כ כמ"ש לעיל שלא בכל הפסד התירו מלאכת אוקומי ובפרט כאשר אפשר בדרך שאינה מלאכה, וה"ג הרי אפשר באופן אחר שאינו דרך מלאכה כלל, וע"כ לא כתבו להיתר. ע"כ הגורה ק' נר"ו שם, אמן וזה נכוון לכ"ע שיש דברים שהו"ל התירו משום פסדיא במלכות דרבנן, כמו שכותב בהלכה ח' ט' י', ואין זה שייך לאוקומי אילנא, וזה מדויק לשון רבינו שכותב בהלכה ז', אם לסתום הפטזימין מותר, ואח"כ בה"ח כתוב משקין את בית השלחין וכו', ועושין עוגיות, ועושין את המתים וכו'. ומפני מה התירו כל אלה, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימותת כל עז שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצ"ב מדבריהם לא גרו על כל. שאין אסור מן התורה וכו'. והינו דבהתיר דלאוקומי לא ציריך להיות הפסד גדול, אבל בהיתר דהפסד שהקילו חכמים משום שהם מלכות דרבנן, בזה ציריך שהייה הפסד גדול שימושת כל עז שבה. עכ"ד.

נראה שמשמעותם שכותב הר"מ ז"ל בה"י לא קאי על מה שכותב בה"ז, דשם מيري בהיתר דלאוקומי ומותר גם ללא הפסד גדול. ובה"י שכותב שימושת כל עז וכו', שהוא הפסד גדול קאי על השקיה ועוגיות המתים וכו'. דבזה ציריך הפסד גדול להיתר. וצ"ע דעוגיות ונקעים של מים, הם מכלל הדברים שהיתרו בגמ' דמו"ק (ג' ע"ב) משום דהוי אוקומי אילנא ואני מלאכה שבשדה ובכרם, ולמה בזה ציריך הפסד גדול לפי שיטתו.

ולפי עניות דעתך נראה כמ"ש לעיל דבhalacha י' מדבר על כל ההיתרים שקדמו, ובכללם התירו משום שלא תעשה הארץ מלחה וכו' ומשום דהאיסור רק מדבריהם ולא של תורה, ובכולם בעין שהייה הפסד גדול ובورو וכג"ל.

[המשך המאמר אי"ה בחוברת הבאה]

הרבי שניואר ז. רוח שליט"א
רב איזורי במ.א. גוזר ויור' המכון

[פרק ראשון מתוך ספר "שביתת השדה" הל' שביעית הי"ל בקרוב]

פרק א'

מצות השמיטה ודינה בזמנן הזה

א. שלוש מצוות נאמרו בשנת השמיטה והם: שביתת הארץ, שנאמר: "ושבתה הארץ שבת לה". ונאמר: "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה". ונאמר: "בחירש ובקציר תשבות"⁴. שמיטה הפירות שנאמר: "והשביעית תשמנת וננטשת ואכלו אבינוי עמר ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרכר לזיתך". ושמיטה כספים שנאמר: "וזה דבר השמיטה שמוות כל בעל משה ידו אשר ישא ברעהו".

ב. במנין המצוות מונה הרמב"ם את מצוות השמיטה - בעשין: לשתי מצוות עשה. ובלאוין - מונה הרמב"ם לארבע מצוות לא תעשה.⁵ והרמב"ז⁶ הוסיף ומינה מצות עשה נוספת שנאמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", וסובר הרמב"ז שיש מצות עשה באכילת פירות שביעית⁷.

¹ ויקרא כה, ב

² שם כה, ד

³ שמות לד, כא

⁴ הנה פסוק זה אכן שוחחתו בדבר לעניין שבת "ששת ימים תעבוד", מכל מקום סובר רבינו עקיבא שסופו של הפסוק מדבר לעניין שביעית. ורב יישמעאל דורש את הפסוק לעניין שבת, וכל זה מבואר בגמ' מורה דף ג' סוף ע"ב. ורבינו הרמב"ם בירוש הל' שמורי ה"א דרש פס' ה לעניין שביעית, ומשמע שכר"ע דעתו להלכה, אלא שרעק"א (הוב"ד על גלויין הרם' שם הוצ' פרנקל) הקשה שבמקו"א מוכחה שפסוק הדרם' כר' יישמעאל, ע"כ. ולעומת הדברים, אם נאמר שפס' זה איירוי על שביעית ע"כ צריך לומר שחרישאה אסורה מן התורה שביעית, ע"י בפי' המהרי"ק על הרם' שם, ועי' בפי' התפאי' על שביעית (פ"א מ"ד) בבעז, ולקמן בפ"ה נאריך זהה.

⁵ שמות כג, יא

⁶ דברים טו, ב

⁷ ספר המצוות עשיין קלד – קלה, והמצוות הם: א. להפקיר כל מה שתצמיה הארץ בשנת השמיטה. ב. שצווינו לשבות מעבודת הארץ בשנה השביעית.

⁸ ספר המצוות לאין רכ – רכד, ובלאוין הם: א. שהזהיינו מעבודת הארץ בשנה השביעית. ב. שהזהיינו מעבוד אילן בשנה שביעית. ג. שהזהיינו מڪזר מה שתצמיה הארץ בשנה השביעית כמו שנקוצר בכל שנה. ד. שהזהיינו מאסוף מה שיצמינו האילנות מן הפירות ג"כ בשנה השביעית כמו שנאסוף פירותיהם בכל שנה.

⁹ שכחה העשין לדעת הרמב"ז המצווה השלישית, ועי' לקמן הערכה 11.

¹⁰ ויקרא כ"ה, ג

¹¹ הנה בוגר בורי הרמב"ז אין דבריו בורורים שלכך כונתו, אך בפי' המגילת אסתור ע"ד שם, כך ביאר את כונת הרמב"ז ז"ל, והוסיף שם שהרמב"ם ז"ל ס"ל שאמנם נאמר בתורה לאכלה, אך לא התקונה תורה שיש מצוה באכילהם, אלא שהותר באכילה ונארס בטהורה אך אין באכילהם מצוה, וודחה שם כמה ראיות שנטו כדורי הרמב"ז, וכן דחה את ראיית בעל זהר הרקיע שהוכיה בדברי הרמב"ז (במצווה ס"ז). וכן למד בפסחיות הר"ט אלאוזי בפי' סביר הל' חלה לרמב"ז ז"ל (אותה ב' בד"ה והנה לפי האמור), שלדעתי הרמב"ז יש מ"ע באכילת פירות שביעית, וכתה"ד אין שם אם יש מצווה דוקא בצדית, יעור'ש. ואנמנם החזו"א עם"ס שביעית (ס"י י"ד ס"ק י') ס"ל דלא כedula המגילת אסתור בדעת הרמב"ז, אלא שגם להרמב"ז אין מ"ע לאכול פירות שביעית, וכונת הרמב"ז שאיסור שחורה

ג. בחשבון השנים לידע מתי שנת השמיטה נוהגת נחלקו הראשונים, ומקור מחלוקתם הוא בהסתמך על דברי הגמרא¹² שבית שני חרב במווצאי שביעית, ונחלקו הראשונים מתי חלה שנה זו של החורבן, לדעת ריש¹³ נחרב הבית בשנת ת"ב לבניינו, ולדעת ר'ת¹⁴ נחרב הבית בשנת תכ"א לבניינו. נמצא שלדעת ר'ת¹⁵ שנת השמיטה הייתה אז בשנת ג' אלף תחכ"ט, [ובזמנינו לדעת ר'ת¹⁶] השמיטה היא בשנת תש"ס ולדעת ר'ת¹⁷ היא בשנת תש"א]. ורבינו הرم"ם פסק להלכה שחרבן הבית היה בשנת תכ"ב לבניינו כדעת ר'ת¹⁸, ומайдך הרכ"ם כן פסק מレン בשולחן השמיטה הייתה בשנת תחכ"ט¹⁹, וכדעת הרכ"ם כן פסק מレン בשולחן ערור²⁰. וכן מנהג ארץ ישראל מדורות והקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובחן ראוי להתלוות²¹.

ד. מצות השמיטה בזמן זהה יש אומרים שנווהגת מدين תורה²². ויש אומרים שאינה נוהגת אלא מדרבנן²³, ויש אומרים שאינה נוהגת כלל

הבא מכלל הנאמר "לאכלה" נחسب במנין העשין. והכי ס"ל להלכה ע"ש. וכן פסק בפשיטות בעורך השולחן הל' שמו"ר פ"ר כד הל' ו. ועי' עוד בשבת הארץ קונט"א סי' כ"א. ועי' עוד בספר תורה האoxic פ"ח ס"ק כ"ג.

¹² ע"ז ט, ע"ב.

¹³ בגם, ע"ז שם, ובגמ' בערכין דף יב, ע"ב.

¹⁴ בתרומי עמ"ס ע"ז שם בד"ה האマイ, ומהסゴות שם מתבאר ריש²⁴ ור'ת נחלקו אף אםתי החלו בחשבון הספירה שלדעת ר'ת החללה הספירה החל מהקמת הבית השני בשנת ת"ג, וקיימו שישים שמיטות עד שנת תחכ"ט שהיתה שנת השמיטה האחרונה, ובשנת תחכ"ט' חרב הבית. וריש²⁵ ז"ל ס"ל שהחלו למנות רק מהשנה השביעית של אחר בנין הבית השני וזה תקופת עליית עזרא, וקיימו חמישים ותשע שמיטות לאחר הירונה שבאהרונה שהיתה תחכ"ט, ור'ת²⁶ ז"ל ס"ל בטור י"ד בטור י"ד ואבנ"כ שם, וביתר ביאור עי' בטור ח"מ סי' ס"ז ובב"י שם ובמש"כ ע"ד בדרכיו משה שם, ובמה שהאריך לבאר בפרישה ובדרישה שם. ²⁷ הל' שמיטה ויבול פ"י הל' ב-ו. ועי' בפ"י ה'כ"מ וד מהר"ק שם. עוד מtabאר מדברי הרכ"ם שם שם ש"ל דעת ריש²⁸ שהחלו למנות שמיטין רק אחר שש שנים והוא מעליית עזרא.

¹⁵ ש"ז י"ד סי' של"א סע"י ע"ט. ועי' בארכוון כב"מ על ה"ט ביר"ד ובחו"מ שם.

¹⁶ לשון הרכ"ם שם בסוף הל' ו. וכן העיד בגולו מレン י"ע"א בב"י בחר"מ שכן המנהג בא"י כדעת הרכ"ם.

¹⁷ עי' בירושלמי שביעית (פ"י ח'יב) ובביתין (פ"ד ח'ג). ועי' בבבלי מס' גיטין (לו, ע"א) ובמועד קטן (ב, ע"ב) שהביא הcabלי מחלוקת שלדעת רבבי שביעית בזוה"ז דרבנן, ולדעת רבנן שביעית בזוה"ז מדאריתא. ובטעם דברי רב שבזה²⁹ שביעית מדרבנן, כתיב ריש³⁰ (מס' גיטין לו, ע"א בד"ה בזמן) שהוא מושם שבטלחה קדושת הארץ, וכ"כ ריש³¹ רצ"ט שכ"כ בשם רבינו שמחה, וכ"כ בש"ז התשב"ז ח'ג סי' ק"צ'ו. וכן הביא דעה זו בטור י"ד ריש³² סי' של"א בשם איכא מאן דאמר. ומאיתך דעת הרבה הראשונים שקדושה שנה לא בטלה וכן הביא הטור שם, וכ"פ הרכ"ם להלכה בה' תרומות פ"א ה'ה. ולדעתם צ"ל שטעמו של רבבי שביעית בזוה"ז דרבנן, היא כדורי התוס' עמ"ס גיטין שם (בד"ה בזמן) שכטב שהטעם הוא מושם שביעית הלויה ביבול, וכיון שאין יובל נוהג בזוה"ז, אין נוהג גם שביעית בזוה"ז אלא מתקנת הכלמים. וועל ההשווואה של שמיטה ויבול עי' ברש"י בגיטין שם בד"ה שביעית בזוה"ז, שכטב שלדעתו יש בזוה' הרוישלמי שהצמיד שביעית לירובל, לבני התו"כ שם ש"ל שביעית נוהג אף אם אין היובל נוהג]. ועי' א טעם נסוף מודע שביעית בזוה"ז דרבנן, והוא עפ"מ מ"ש הרכ"ם לונין חרו"מ (פ"י תרומות פ"א ח'ו) שבזה³³ אינה אלא מדרבנן שנאמר כי תבאו"ו ובעינן בית כולבם, וכיון שאין בית כולבם חרו"מ דרבנן, וה'ה שבשביעית שהשוווה אותו הרכ"ם (בב"י בית הבחורה פ"ו סוף ח' ט"ז) ולקמן בהערה על דברי הרכ"ם ביארנו עוד על טעם זה, וכטעם זה כ"כ ב"כ' החינוך מצוה פ"ד, וכ"כ המהרי"ק בה' שמו"ר פ"א ה"ה. עי' ש. והנה שניינו במס' סנהדרין (כו, ע"א) שאמר רבינו ינאי פוקו וורעו שבשביעית מושום ארנונה³⁴, והנה ריש³⁵ שם כתוב שהטעם הוא כיוון שבשביעית בזוה"ז דרבנן בטללה קדושת הארץ, ע"כ התיר רבינו ינאי. ובתור"ה מושבו כתוב טעם א' כדעת ריש"י שהיינו מושום שבשביעית בזוה"ז דרבנן, וטעם נסוף כתוב התוס' שהתייר מושום פיקוח נפש, ואיז אפי'

אם שמייטה דאורייתא יש להתריר. עכ"ד. והנה לטעם השני של Tosfot מוכח שס"ל להתוט' ששביעית בזה"ז דאורייתא دائ' לא"ה למה לו להזדקק לת'י' נסף, ובפרט שבפסקין התוט' (בסוף מס' סנהדרין) הביא רק הטעם של פיקוח نفس. ובאמת שכ"כ להוכחה בשורת' שמן המור שמדובר תוט' אלו מוכח שס"ל ששביעית בזה"ז נהוג מן התורה. [ועי' חז"א שביעית סי' ג' אות ז' ד"ה והא, ודוק]. והרמב"ם זיל' הביא גם' זו דסנהדרין להלכה בהלה' שמ"ר פ"א ה"י, ואכתוב שם הראב"ד בהשגה שדרבי ר' ניאי שהתריר הינו רק בנסיבות שלא החזיקו עלי' בבל ושביעית נהגה שם רק מדבריהם, אך בנסיבות שהחזיקו ע"ז לא התרירו, עכ"ד. וכלאורה ממש מדברי הר"א שבנסיבות שהחזיקו ע"ז נהוגת שביעית מן התורה. אלא שהמהרי"ק קורוקס פ"י על הרמב"ם שם, שהראב"ד כיון שגם בזמן שביעית נהגה מן התורה היה מוקם להתריר משם האננס בנסיבות שלא החזיקו ע"ז, אבל בזה"ז שאין שביעית אלא מדרובן מותר גם בנסיבות שבסבשו ע"ז, ולא מטעם דריש' [הניל' שבטללה קדושת הארץ, אל' מטעם שאין כל יושבה עלי', ולודעת המהרי"ק גם הר"א מודה לה, ובמהמ"ן הביא את התוט' שכח'ב שני תירוצים על הגם' שהתריר ר' ניאי מושם ארנוונה, והתייחס לת'י' החשני של תוט' שאמור מושם פיקוח نفس, ובמאור מההרי"ק שכונת התוט' שא' אם תירוצים מתניתין כרבנן וס"ל שביעית מושם פיקוחنفس, מ"מ אל' שהתריר מושם פיקוחنفس, אך באמת אחו דק"יל' דברי שביעית בזה"ז דרבנן, ליעולם וככמ' של תירוץ מושם ארנוונה. [זהוין מדברי מההרי"ק שאן כל הרכבה כוונת' שס"ל שביעית בזה"ז הוא מן התורה ודלא כמו שדייקו בשורת' שמן המור הנז' לעיל וועוד, אלא שכ"ל בפסקין התוט' שהדריאו רק טעם זה מוכח לכואורה שס"ל להלכה רבותינו בעלי' התוט', שאפער לומר שותהו' רק אלא שלענ"ד עדין אין מכאן כל הוכחה לממר שהחכ'ס"ל להלכה רבותינו בעלי' התוט', ובכן כתבו הכרעה שיעיר ההיתר של רב' ניאי הוא מושם פיקוח نفس, וממילא גם בזמן שביעית היהת מההתורה וכן לעת' לשבתיה מההתורה יתירו היכא שהיה פיקוחنفس, ותוס' לא הרכיע, אלא איאר שהמצב היה של פיקוחنفس ומיליא אין כל נפ"מ אם שביעית דאורייתא דרבנן, וכן מוכח מוסוף דברי מההרי"ק שם ודוק, ולכון לענ"ד צדקו דברי המשיגים על שו"ת שמן המור, וגם אין כל הרכח מכך שבפסקין התוט' הביאו רק טעם זה ודוק]. ובמהמשך דחיה מההרי"ק שא"א לומר שס"ל להר"א שביעית בזה"ז מן התורה וכדעת בעל העיטור, שהרי אדרבה ציינו הראשונים בשם הר"א שס"ל ששמיטה אינה נהוגת כלל בזה"ז, ואע"ג שבחדושים הראב"ד לע"ז (ט, ע"ב) חזר בו וכותב שביעית נהוגת בהה"ז מדרובנן. ווע"כ שא"א לומר שא"ג שהר' דרבנן מ"מ יש להחמיר בפסקותיו, שכן זה מניין לו, עכ"ד. והנה מש"כ מההרי"ק בתקילת דבריו שס"ל להר"א שביעית בזה"ז מדרובנן ולא מטעם רשי"א שכח'ב שם שאין ישביה עלייה, לכואורה עכ"צ' שהראב"ד לא ס"ל האי דרשא, שהרי להדי' בא'ל' תרומות סופ"א שכח'ב שם הרמב"ם שתורתה בזה"ז דרבנן שנאמר כי תבאיו, כתוב הראב"ד שדרישה זו אינה אלא בא'לה, ואדרבה תרומה בזה"ז נהוגת מן התורה, וצ"ל שס"ל שביעית דרבנן כיון שהיא תלויה בזבוב' וזהו טעם אחר וכמברא' לעיל. ע"י לממן החוז"א זיע"א [שביעית סי' ג' אות ח] שכח'ב שמדובר הראב"ד אל' מוכח שביעית נהוג מההתורה, ע"י' שדעת בעל העיטור (ח"א אות פ' רוזובול) שביעית בזה"ז דאורייתא שאין כל' להדי' מחייביו, וכן כתוב מההרי"ק הניל' משמו, וכ"כ משמו בס' פ' מ"ט). [ייש שהביאו את דעת בעל העיטור שס"ל שאין שביעית נהוגת כלל בזה"ז, ואמנם העיטור שס"ל כתוב שמנוגה העולם דברי, ועי' עוד דיין בדרכו בס' פאת השולחן סי' כ"ג ס' ק' כ"ג, ועי' עוד בשו"ת צ"ץ הקודש ח"א סי' ג]. וככ"ר הרמב"ן בס' הזכות עמ"ס מ"מ גיטין שם, ששמיטה בזה"ז נהוג מהה' שלא קייל' כרב' אלא שהרמב"ן בחדורי'ו עמ"ס מכות' (גף ע"א) כתוב ששמיטה בזה"ז דרבנן, ובכ"ס' פאת השולחן כתוב שעכ"כ הרמב"ן בתשובהו סי' ר' ר' ז. ומההרי"ז ענגל בסכ'ו או'זרות' יוס' (קונטרא שביעית בזה"ז) כתוב שגם בס' הכות לא כתוב הרמב"ן שכ' הילכה, אלא שהדברים מדראים אך, אך בחידורי'ו בזה"ז הרמב"ן. וככ"ר מון הר' ר' שליט'א בתשובהו שנדרפה בס' ש"ה שביעית והלכויות" (עמ' פ) וו"ל: "נמצא שמקנת הרמב"ן דשביעית בהה"ז מדרובנן, ורק לעדרפהו דמייתא כתוב בס' הכות לדוחת דברי הראב"ד ביתר תוקף" עכ"ל. ובהערות שם (א-ב) הוסיף והרחיב לדון בדברי הרמב"ן הבא'ל'.

¹⁹ הנה בהערה הקודמת הרחבנו לכתוב בדעת רב' שס"ל שביעית בזה"ז דרבנן, וכותבנו שם הטעמים שהווינו בפסקים מדו"ע שביעית רק מדרובנן, והנה להלכה דעת ר' דרבנן וכונן של הפסקים וראשונים ואחרונים שביעית בזה"ז מדרובנן, והויספו שם שכן המנהג כוים, והגם שבטעמם הדברים יש דעתו שונות וכן נכל' בהערה הקודמת, מ"מ שווים הם שהחובה רק מדרובנן, ונכין דעתו כמה מהם שכח'ב בן להלכה והם הסמ"ג (עשין קמח), הפס' (רנה), בעל העיטור שהזוכר בהערה הקודמת שכתוב שהאידנא נהוג עלמא כרב' החינוך (פ"ד), היראים (רעה), הרא"ש (א,ג) ובכטורי י"ד סי' שיל'א הבין שדברי הרא"ש הם גם על שמיתת קרקע ול"ד על שמיתת כספים, ועי' שאג"א סי' טו ודוקן], הרשב"א (שו"ת ח"ד סי' לב), הרמב"ן באו'ך בהערה הקודמת], הרטיב"א (מכות ג, ע"ד גיטין ל'ו, ע"ב), הר"ן (ע"ז ט, ע"א) וכותב שם שכן דעת הגאנונים והרמב"ן, כפתור ופרח (פ' מז) שכן דעת הגאנונים כרב' ובש"ה הרשב"ש (סי' רוח) לאחר שכח'ב דעת ר' שמי'ת בזה"ז דרבנן, כתוב, וכן דעת א"י רומבר"ז והרשב"א ז' ול דהוי מדרובנן, והויסף שכן דעת הרמב"ן כשם הרמב"ן במקורה הוא הוכחה שדרעת הרמב"ן שהי' מד בהערה שם) שהביא דברי הרשב"ש וכותב עלייו שמש'כ בשם הרמב"ן במקורה הוא הוכחה שדרעת הרמב"ן שהי' מההתורה, ומוש"כ בדעת האיז' עי' באותה תשובה דמברא' שס"ל דהוי דאורייתא. עכ"ד. הרי שהוא פירש ברש"ש שמה שכח'ב "א"ז" כוונתו לאור ורועל ובגין כך השיג עליו, אך א'ח'המ'ר אין כוונת הרשב"ש לאור ורועל, אלא איז' פירשו אב' זקנ', שכן הרשב"ש הוא מיזא' חלציו של הרמב"ן, וכן לאורך כל אותה תשובה, קודם שהזוכר דעת הרמב"ן הקדים לו התיבות א"ז, ופ' ש. וככ' רבים מהאחרונים להלכה ויובאו דבריהם לפקן.

בזמן זהה אלא ממידת חסידות²⁰, ובเดעת רביינו הרמב"ם נחלקו האחרונים יש אומרים שלדעתו שמיית כספים נוהגת מדרבנן אך שמיית קרקעות נוהגת מן התורה, ויש אומרים בדעתו שם שמיית קרקעות אינה נוהגת אלא מדרבנן, וכן העיקר לדינה הלה ולבעה²¹.

²⁰ כ"כ בספר התורמות (שער מה אות ד) בשם ובינו זרחה הלוי, שכח שכיו שמיית תליה בזובל, שתלאן הכתוב זה בזורה, וכיון שבטל היבול גם שמיית אינה נוהגת, וכי' ומה שמנינו בתלמוד שנגנו תורה שביתת ושמיית כספים, זהו לפי שבימיהם היו בת' דינים קבושים בארץ ישראל, וכו', ובידוע שבטל היבול גם שמיית בטלו עמהם לכל דבר, עכ"ד. וראיתי לאחד מפוסקי דורנו שכח שהרוזה דיבר ורק על שמיית כספים ורק בחו"ל. אך לענ"ד קשה לומר שמיית הינו שכח שמיית כספים וכן בסיסים כתוב "שמיית בטלו עמהם לכל דבר", הרי לך שיביר בשיהם גם על תורה שביתת הארץ, וגם על שמיית כספים. ומפניו גם לרביינו המאייר שכח בספרו מגן אבותה (ס"ט טו) שאין שמיית נוהגת כלל בזורה, ושם השווה להרדי שמיית קרקע לשמיית כספים. גם בפ"י בית הבהיר עמ"ס גיטין (דף לו, ע"א) בסודה ייש, הביא את דברי הגם' בפחים עמי' אג, שנאמר שם "אל תאכל ספחי כרוב שביתת" אלא שמיית היה אף לאחר החורבן, וכחח המאייר, אלא שלדעינו אף זו מידת חסידות ולזר בעלמא". וכך מציין להראב"ד ז"ל שכח בהשגותו על הריב"ף עמ"ס גיטין (דף יט – בדף הריב"ף) שמיית נוהגת ורק מידת חסידות, ע"כ. וא"ג שכח שם שמיית כספים, מ"מ הראשונים למדו בדבריו שכונתו גם לשמיית קרקע, כ"כ הרמב"ן ורשב"א עמ"ס גיטין שם, ואך ציינו שהראב"ד חזר בו בחידושיו למס' עז (ט, ע"א), וכך הבין בדעת הראב"ד המהרי"ק קורוקס על הר"ם (היל' שמו"ר פ"א הל' יא, והוב"ד לעיל בהערה 18), ואך הוא ציין שהראב"ד חזר בו. אלא שיש אומרים שדעת הר"א גם לפניו החזרה רק על שמיית כספים לומר שהזורה ממידת חסידות, אך לא בא בשמיית קרקע ע"י שמיית בית הלויה ח"ג סי' א' ענף ג', ואך לאחר החזרה נחלקו הפסוקים מה דעתו, י"א שס' לאחר החזרה שביתת מדאורייתא, וו"י א' שס' לאחר החזרה שביתת מדרבנן, וו"א שחזר בו שביתת מדאורייתא דרבנן רק לענין שמיית כספים, אך לענין שמיית קרקעות שהרבנן נוגע לחני נפש לא חזר בו, ע"י ב"כ' ב"מ"ש המהרי"ק קורוקס הנז', שדעת הר"א לאחר חזרה שהרבנן ראשונים, וכ"כ הרשב"ש (ס"ר רנה), וכ"כ הגרא"י ענגל בספריו אוצרות יוסף בקונ' שביתת בזורה, אמן הגרא"א להו"מ סי' סז כתוב שדעת הר"א שמיית כספים מה"ת ולא חלק. וכ"כ התומים (ס"י ס) ועוד. ואמנם הגרא"י ענגל הנז' כתוב שאפשר לומר בדעת הר"א שחזר בז' ר' יודה בן יир ז'ל, והרב בעל העיטור ז'ל סוברים אכן שבס' הלוות גדולות, והר' יהודה אלברצלוני הנשיא, והרב ר' יהודה בן ייר ז'ל, והרב בעל העיטור ז'ל סוברים אכן שמיית קרקעות בזמן זהה, עכ"ד. ובס' משנת בנימין (הנז' בהערה הקודמת) כתוב לפפק על דבריו, ומайдך עי' למzn הראש"ל שליט"א (בהתבססה בסוף ספר "השביתת והליך" עמ' 6) שכח שנאמן עלינו הרוב שכן דעת הגודלים הנ"ל, עכ"ד. אלא שראו לצין שדעת הרשב"ש גופה שביתת בזורה ז' דרבנן וכחח שם לנוהג הלכה למשה באוצר בית דין, ועי' בספרי שמיית הודה שמיית סי' ב.

²¹ הנה בדעת רביינו הרמב"ם ז'ל, רבו מادر הכותבים לבאר דעתו, אך דבר אחד הוא בורו ומוסכם שרביינו הרמב"ם לא כתוב להרדי מאום לענין שמיית קרקעות בזורה ז' אם הוא דאוריתא או דרבנן בזורה ז', ומайдך כתוב להרדי בהל' שמו"י (פ"ט ה"ב) שמיית כספים נוהגת מדרבנן בזורה ז', והנה יש שרצו להביא הוכחה שיש להרמב"ם שמיית קרקעות היא מהתורה בזורה ז', מהא שכח הרמב"ם בHAL' שמו"י (פ"ד ה"כ'ה) שביתת נוהגת בין שלא בפ"י הבית עכ"ד. ומכאן ורצו לדיק שארף שלא בפ"י הבית נוהג מהתורה כבנין הבית. ובאמת שמן ה"כ'ם במקומות שם, כתוב שבאמת אפשר לפреш שמיית הרכוב"ם שנוהגת שלא בפ"י הבית הינו מרבנן, אבל פשطا מילתא דמאורייתא קאמר. עכ"ד. ו לענ"ד עדין לא כתוב בכ"מ שלושן שנוהג שלא בפ"י הבית עכ"כ שזה מדאורייתא, שא"כ לא היה כל אפשרות לומר שיתכן וזה מדרבנן, רק כי שדעת מREN' בכ"מ שיש להרמב"ם שמיית קרקעות היא מן התורה בזורה ז', וכפי שנבאר לךן, لكن נוטה לפреш כאן ברמב"ם שזה מדאורייתא, ובאמת שמן ה"כ'ם בפ"י הבית לדין אם זה מהתורה או מדרבנן. וכמו שהוא יבאר לךן, מפרש בפשיותו שלא שיכא הא לישנא שנוהג שלא בפ"י הבית לא בפ"י הבית, ומפניו מפרש שם על הרמב"ם ומוכיח שזה נוהג אף שלא בפ"י הבית, ומסיים שאם זה מדאורייתא או מדרבנן, ועוד יש להוציאו ררביינו הרמב"ם שיש להרדי בהל' תרומות שתרו"מ בזורה ז' הוא מדרבנן (כ"כ HAL' הרו"מ פ"א ה"כ'ו), מ"מ להרדי כתוב (שם בהל' א) שתרו"מ נוהגת בין בפ"י הבית בין שלא בפ"י הבית, עכ"ד. הרי להרדי שלושן זה שנוהג שלא בפ"י הבית, נופל גם במקומות שאינו אלא מדרבנן. וכ"כ להרדי מREN' בכ"מ ממן החזו"א בספרו על הלו' שביתת שלא בפ"י הבית, וכו' בכ"י בטור יוז"ר ריש סי' של"א. ושור"ר שכ"כ ממן החזו"א בספרו על הלו' שביתת שלא בפ"י הבית, וכו' בכ"כ שבב"י כתוב שנוהג אף שלא בפ"י הבית, שהרי כ"כ גם גם בתרומה. אלא שראיתי להרב משנת בנימין (ס"י ג, אות ח) שאין ואיה מהרמב"ם שכח אודותה שכח דברי מREN' בכ"מ שלושן "זוהג שלא בפ"י הבית" הינו שזה מהתורה, ואך בהל' תרומות כן כוונת הרמב"ם, אלא שבסוף הפרק הוסיף תנאי של בית כולם. עכ"ד. ולענ"ד דבריו דחויקם ודרבי החזו"א הם עיקר. וגם מREN' בכ"מ משנה לא כתוב שזה בהכרח שזה דאוריתא, וכבר כתבתי שכונתו שכח פשطا דמייתה היא משומ שיטתו הכללית בכ"מ שמיית בזורה ז' לדעת הר"ם היא מהת". ועוד הוסיף הפסוקים להוכיח מהרמב"ם בהל'

שמו"י (פ"י ה"ט) שכח בזוה"ל: "ובזמן שאין היובל והוג, איןנו נהוג אחד מכל אלו חוץ משבעית הארץ, והשמטה בספרים בכל מקום מדבריהם כמו שביברנו". עכ"ל. והנה אע"ג שהכא כתוב הרמב"ם מפורש שזה נהוג מדבריהם, מ"מ כתוב הכא'ם שם (וכ"כ בפ"ד הכא'ה) שהוא שכח מדבריהם לא קאי אלא על שמיית הספרים דסמייך ליה, אבל שמיית קרקעות הוא מהתורה. והחזה"א (שם) הביא דברי הכא'ם בפ"י שם כתוב שלפי גירסא זו באמות נראה שroke שmeta כתובים דרבנן אך שmeta קרקעות היא דאוריתא, אלא שבספר כתוי של הרמב"ם מזיא גירסא אחרת בזוה"ל: "ובזמן שאין היובל נהוג אין נהוג דין עבד עברי, ולא בת ערי חומה ולא שדה אחוזה, ולא שדה חכמים, ואין מקבלים גורש, ונוהגת שבייעת הארץ מדבריהם, וכן השמטה הספרים בכל מקום מדבריהם כמו שביברנו" עכ"ל. הנהו א"כ לගירסא ובספרם של הדיא ברמב"ם שבייעת הספרים ואין חילוק בינויהם. אלא שראיתי לרבות מושג בינוין שכח בדברי המהרי"ק בזוה"ל: "ומי אומר שהכתבי יותר מדויק כנוגד כל הנוסחאות המופץ" עכ"ד. ואחחים"ר שmeta נהוג מהבאי המהרי"ק אינו נוסח אחד בודד, אלא כן הוא בכל הכתבי של הרמב"ם ומכו שmeta נהוג דין עבד עברי, ומה שנדפס בדרופים אינו אלא קיצורי שקייצורי בדברי הרמב"ם, עפ"ז הם הגיבו את הרמב"ם המודפס על דם כגירסא זו, ולענ"ד אין כן כל טענה של מיהמנות. עוד הביא ראייה בס' פאת השולchan מהרמב"ם בהל' בית הבהירה רמב"ם ו"ל: "וכיוון שנלקחה הארץ מידייהם בטל הביבוש ונפטרה מן הזרה ממעשיות ומשביעית שהרי אינה מן הארץ" וכיוון שעלה עוזה וקדשה, לא קדשה בביבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שביינו בה הולא א"י. ובין שעלתה עוזה וקדשה, והיבב בשבייעת ובמעשיות על הדרכ שביינו בה הל' תרומה. עכ"ל. והנה מהא שהשווה הרם' להויא שבייעת למעשיות וצין כרך שביברנו בה הל' דרבנן, א"כ ה"ה בשבייעת. וכחוב ע"ז הפאת השולchan שראיה זו היא ברורה. ואנמנ במי שננת בינוין (שם ע"מ ריד בד"ה ומה שדין) דחיה וראיה זו וכחוב שא' אפשר לפרש דשניהם מדרבנן, עי"ש. ועוד הביאו הוכחה נוספת (כן ראיית שהביאו בשם ספר קול יהודה להגרי' צדקה צ"ל, ושכתוב על ראייה זו שהוא בורה ומכערת) מהרמב"ם בהל' מלכים (פ"י א"ה) שכח בז"ל: "המלך המשיח עתיד לעמוד להחזיר מלכות דוד ליוונשה לממשלה הראשונה וכו', ועשה שמיין ויבולות ככל מצותה האמורה בתורה. עכ"ל הר"מ. וכחוב להוכיח מכאן שכיהם שטרם זכינו לבייאת המשיח, אין מקיימים אותה ככל מצותה מהתורה, אלא מדבריהם. אלא שאח"נ יש לומר ולהסביר שגם אם כדיות הסובירות שמיית קרקעות בזוה"ז מדאוריתא, מ"מ לכ"ע שמיית הספרים היא מרבנן לדעת הרמב"ם, ואפשר לומר שזה כוונת הרם' שיזרו לעשות בכל מצותה, הינו גם שמיית הספרים. [ושו"ר שכ"ב בספר משנת בינוין (עמ' רטו) לדחות וראייה זו]. אלא שמן הרاسل"ל (בתשובה הצע"ע עמ' 5) כתוב שדוחק גדי לומר שזהו בשbill שמיית הספרים בלבד, עי"ש. הנה ענדן דיבנו מדברי הספר ד החזקה. אך זכינו זכינו הרמב"ם בתשובה (שו"ת פאר הדור ס"י טו) שנשאלא אם יש איזה דין שבייעת בזמנינו זה בא"י ובסoria, והשיב שם את דיני שבייעת וצין שעבודת הארץ בשבייעת בלבד עשה, והר' ע"כ. משמעו א"כ שגם בזוה"ז עובר בלבד עלה העשה, הינו א"כ שס"ל בשבייעת מדאוריתא, ובנו"כ מזיאו מדרבנן, דעת הר"ן (הנו לעיל בהערה 18) שדעת הרמב"ם שמייתה בזוה"ז דרבנן. ובנו"כ זכינו שוחלו בזה, שדעת המהרי"ק קורקוס להדי"א בדעת הר"מ שס"ל קרקעות דרבנן [כ"כ בהל' שמור"א פ"ד הליל"א, פט ה"ב, פ"י ה"ט], ומайдך רודב"ז ס"ל בדעת הר"מ שמיית קרקעות היא האתורה נחל, שמור"י פ"ד הכא"ט]. ובduration מרדן הכא'ם מזיאו מיבור גדולה שבייעת הכא'ם [בפ"ד הכא"ה, פט ה"א, פ"י ה"ה בד"ה ולע"ד, פ"י ה"ט, וכ"כ בהל' תרומות פ"א הכא"י בד"ה ומה שרבנן כתוב להדי"א שס"ל להרמב"ם שמיית קרקעות הוא מדאוריתא. ומайдך בכ"מ בפ"ד הכא"ט כתוב שדעת הר"מ שמיית קרקעות מדרבנן [אלא שכחנו כמה מן האחرونים שאין סתירה מדברי הכא'ם האלו, ועוד ווע"ע בשוו"ת שמן המור (ס"י ד' מש"כ בזוה"ז). וכ"כ מון בתשובה שנדרפה בשוו"ת אבוקת רוכל (ס"י כ"ד בסוד"ה העוד). שדעת הרמב"ם שמיית בזוה"ז מדרבנן. וכ"כ מון בב"י (על הטוו"ז ס"י של"א בד"ה ובשביעית) שמיית לדעת הר"מ היא מרבנן גם בשמיית קרקעות, וא"כ זכינו סתירה בדברי מון בהבנתו את דעת ובינו הרמב"ם זיל, וכבר עמדו על סתירה זו בשוו"ת מהרייט"ץ (ס"י צ"ח). ובשוו"ת נבחר מכסף להגרי' פינטו זיל (יו"ד ס"י כ"ג וס"ים שזה צ"ע, אך בהעורת המור"ל הגר"א שנון זיל כחוב שאין כל סתירה שכן מון זיל לעד הכספי וכאן ביאר התשובה, אלא שלא ידעת מה עיניה על דבריו בב"י, ווע"ע לקמן), ווע"ע בפ"ח בספר מוסט חיים (עמ"ס טיטן דף לו) שכח שהעיקר כדעתו ברוב המקומות שהוא דאוריתא. ווע"ע בשות שמן המור (הנו לעיל). ובשוו"ת דימת קדש (ח"ב י"ד ס"י ט) כתוב שהעיקר כדברי מון בתשובה שמיית דרבנן. וכ"כ בשות פרי הארץ (ח"ג יו"ד ס"י ד). ורב המור"ל של שוו"ת נבחר מכסף כתוב בהערה (בס"י הצע"ע לעיל) שהעיקר מון בשאר מקומות שהוא מן הזרה כי בסוף ימי נדפס הכא'ם עי"ש. ומайдך בספר פאת השולchan (ברוק כשם כתוב שדבורי בתשובה הם האחرونים שכח התשובה על שנות רצ"ב ושנת של"ז זומרן זיל נלב"ע בשנה של"ה]. ולכן בדבריו שם העיקר. ואנמנ ראיית למיל שפקפק בזוה, אך העיקר לא בדברי שהוראת לדעת שדעת רובם שמן זיל הדר בו לכל הסידורי והעיקר כמ"ש בתשובה ובב"י שדעת

ודנים בכל הנסיבות בדיני שביעית לקולא וככל ספק דרבנן²².

הרמב"ם ששמיטה בזה"ז מדרבן, ומלאך כל הנז' לעיל, כי"ג בספר זרע יצח (פלפלת כ"ש ס"ז, וכ"כ מהר"י ענגייל באוצרות יוסף (שם), וכן תפס עיקר להלכה ולמעשה בדעת מrown ז"ל, מrown הראש"ל שליט"א (בתשובה הנז'), ורחה את דברי הסבא קדישא בשוו"ת שלו). והגם שיש שהפסו שהעיקר בדעת הר"מ שס"ל ששמיטה היא מן התורה בזה"ז, מ"מ אחר שדעת רוב הפסוקים בר"מ שזה מדרבן וכמו שהבאו באורכה לעיל [וכ"כ גם בספר כפטור ופרהה (הנז') וכ"כ בשוו"ת הששב"ש (הנז') וכ"כ בשוו"ת נחורה מclf שזה דרבנן (ורק בהגחת המ"ל נתה קו מדבריו – ודלא כמו שראיתי שכתו שן דעת הרוב המחבר, ואני). וכ"כ המב"ט (ח"א ס"ד) וכ"כ מהר"י (ח"ב ס"נ) ועוד] בדעת מrown ז"ל שהדר ביה והעיקר בדעתו שזה דרבנן, וכן פסקו עוד רבים מפוסקי דרבנו להלכה, כי"כ החזו"א (בסי' ג, אות ח), וככן פסק מrown הראש"ל שליט"א, וכן היא הכרעה הלכה למשה, וכן המנגה מזה דורות לפסק ששמיטה בזה"ז דרבנן ע"ש זה הוכרעו שאלות השובות בעניין שביעית. [ובס' כ"ד שלמה למ"ר הג"ר שם"ע שליט"א כתוב שם (בחלק שביעית ס"א) שדעת הרמב"ם ז"ל ששמיטה קרע אסורה מהתורה, אך לא להלכה למשה פסק כן, וכן אמר לי מ"ר שליט"א בע"פ, ועוד ע"י בתשובה לעניין החממות שנדרפסה בתנובות שדה גליון מס' 26 ודוק].

²² הנה במהר"י קורוקוס הנז' לעיל באורכה כתוב בתו"ד (הלו' שמ"ו פ"א הי"א) על דברי הר"א, שא"ג שעיקר שביעית מן התורה אין מסחרר להחמיר. עכ"ד. היוצא מדבריו שאף בדברים שהם עיקר שביעית איזלן לקולא. וכן מתברר מדברי הפאת השולחן שהתריר בזה"ז זרעה בתוך בית מושם שהירושלמי נשאר בז"ע וכיון שביעית בזה"ז דרבנן איזלן לקולא (ע"י פאה"ש ס"ק נב). וכ"כ בשוו"ת הרשכ"ש (ס"י רוח הנ"ל). וע"ע בשוו"ת בית הלוי (ח"ג סי' א) שכחוב להחמיר בעיקר דין שביעית. ואםם הגרא"י קוק זצ"ל בספרו שבת הארץ כתוב שכיוון שביעית בזה"ז דרבנן איזלן לקולא. וע"י במ"ש הב"ח (חו"מ ריש"י ס"ז בד"ה והמשטח, שא"ג ששמיטה כספים מדרבן, מ"מ כיוון שעיקר שביעית מה"ת, המתנה ע"ז הוי כמתנה עמש"כ בתורה, ע"ש, ועו"ע במ"ש הרמ"א בחו"מ (ס"י ז"ע סי' יח) לענין כתיבת פрозובל לפני ב"ד אם בעין דוקא חשב וכור, כתוב שם הרמ"א: גנ"ל יש להקל בזה"ז, עכ"ל, ובש"ך שם כתוב, שהינו אפי' במדינה שנוהגין בה שמיטה, עי"ש. ויש להשות דין זה לדין ספיקות בתורמה שקי"ל להלכה שספיקא לקולא וכ"פ מrown הראש"ל ביבי"א (ח"א י"ז סי' כ"ב) והב"ד בספר קצירת השדה (השלים פר' א' ה"ה), וע"ע מה שכחובי בשוו"ת חלקת השדה ח"ב מס' לט ואילך, בדין הקנאה מע"ע עי' קטן שאפשר בזה"ז, וע"י בתשובה מ"ר הג"ר שמע שליט"א בס"י מג שם בד"ה הא קמן שכחוב שמעשר בזה"ז חשב שלית ליה עיקר מה"ת, וכן הביא שם בהמשך מספר ארעה דרבנן עי"ש. ובלא"ה גם לענין שביעית כ"פ מrown הראש"ל שליט"א שהעיקר להלכה ולמעשה שבידני שביעית איזלן לקולא ככל ספק דרבנן (הב"ד בספר השבעית והליכותיה עמי יט סוד"ה ונחalker). וכן עיקר.

אוצר התשובות

זרעים

הרב דוד אביטן שליט"א
שלוחת המכון בירושלים

הלכות שביעית

פרק א

שביעית בזמן זהה אם נהוגת מן התורה או מדרבנן

רמזי הענינים המובאים בפרק זה - המשך מג'ליון 27

י-ג. דעת הרמב"ם אליבא דרמן בכס"מ ודיון בדברי מrown.
יד-טו. דעת האחוריים בהרמב"ם - דאוריתא ודרבנן.

אוצר התשובות

י. דעת הרמב"ם במשנה תורה ובדיוון בדברי

בhalcolot Shmita Vayovel (פ"י ה"ט) כתוב הרמב"ם: "ובזמן שהיובל נהוג נהוג דין עבד עברי וכור' נהוגת שביעית בארץ והשמיטה כספים בכל מקום מן התורה. ובזמן שאין היובל נהוג אין נהוג באחד מכל אלו חוץ משביעה בארץ והשמיטה כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו". נסח זה הוא נסח כל הדפוסים והיה גם לפני מrown ולפניהם מהר"י קורוקס, ולכן כתבו שלפי נסח זה אפשר שמה"ש הרמב"ם "בכל מקום מדבריהם" קאי דוקא על שמיטה כספים" ולא על שמיטה קרקע כדלהלן.

אולם מהר"י קורוקס שם כתוב שמצוּא בספר כ"י: "ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם וכן השמטה כספים בכל מקום מדבריהם". ולפי נסחה זו אין מקום לספק כלל, שדעת הרמב"ם מפורשת שהשמיטה קרקע בזה"ז דרבנן. [וחשוב לציין שנסחה זו היא גם נסחנת מדרש הגadol פרשタ בהר עמי' תרצ"ג שהוא כידוע נסחנת ספרי הרמב"ם כ"י שהגינו לתיימן. ובזהו' ר"ש פרנקל כתבו בשנו"ס שכן נסחנת כל כתבי היד, ועקב כך כנראה שינו את הנסח גם בגוף ספר משנה תורה]. גם הרא"ש במכות (פ"א ס"י ג) כתוב שלדעת הרמב"ם שביעית בזה"ז דרבנן [אבל יתכן שמדובר רק על שמיטה כספים כנ"ל אותן ט]. וכ"כ הר"ן בע"ז (ט,א) של הרמב"ם שמיטה קרקע בזה"ז מדרבנן. וכ"כ בספר כפתור ופריח (פרק מט) והרשב"ש (ס"י רנה), וזהו גם מסקנת מהר"י קורוקס (פ"ט ה"ב ופ"י ה"ט).

אולם על לשון הרמב"ם (פ"ד ה"ה): "אין שביעית נהוגת אלא בארץ ישראל בלבד .. בין בפני הבית בין שלא בפני הבית". כתוב מrown בכס"מ נראה שטובי רבני שביעית בזה"ז מן התורה, וاع"פ שבפרק ט (הלהקה ב) כתוב רכנו שמיטה כספים נהוגת בזמן זהה מדרבנן משום "שבזמן

שאתה משפט קרקע אתה משפט כספים" כרבי, נראה שרבינו מפרש שם"ש רבינו בשתי שמיות וכ"ר, לא אשמיית קרקע בשביעית כאמור, אלא ליבול קרי שמיית קרקעות וכ"ר, וכן מפרש ר'ית גיטין לו, א' כנ"ל באות א'. אבל קשה שהרי הרמב"ם (בפ"י ה"ט) כתוב: "בזמן שאין היובל נהוג וכ"ר חוץ משבייעית בארץ והשמטה כספים בכל מקום מדבריהם". ויש לומר ד"מדבריהם" דקאמר רבינו קאי אשמיית כספים ולא על שמיטה קרקעות. עכ"ד מrown שם. גם בפרק ט הלכה ב' ובפרק י' הלהה ט חז"ר מrown וכותב שלדעת הרמב"ם שמיית קרקעות נהוגת בזמן זהה מן התורה. וכ"כ בכס"מ הל' תרומות (סוף פ"א), ע"ש.

אמנם בשלשה מקומות אחרים כתוב מrown שלדעת הרמב"ם שמיית קרקעות אינה אלא מדרבנן, בכס"מ (פ"ד ה"ט): ומו"ש [הכפטור ופרוח] שהוא אסור מן התורה, לא דק דבחדיא כתוב רבינו בפרק ט' ובפרק י' שמיית קרקעות בזמן שאין היובל נהוג או אל מדבריהם. וכן כתוב מrown באבוקת רוכל (ס"י כה ונדרסה גם בשורית מהרי"ט ח"א ס"י מה). וכן בבית יוסף יו"ד (ס"י שלא) על מו"ש הטור שמיית קרקעות בזה"ז דרבנן, כתוב מrown בב"י שכן דעת הרמב"ם בהל' שמיית פרק ט' ופרק י'.

יא. דין בהוכחת מrown מהרמב"ם

כבר בשורת הרשב"ש (ס"י רנה) עמד על כך שמאמה שכותב הרמב"ם בפרק ד: "ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית" משמע שמיית נהוגת בזה"ז מן התורה. ואילו בפרק ט כתוב "בזמן שאתה משפט קרקע אתה משפט כספים". משמע שמיית נהוגת בזה"ז דרבנן. ויל' ש"בפני הבית" שנקט הרמב"ם היינו בזמן שהיובל נהוג, שאין היובל תלוי בבית.

תתוון זה של הרשב"ש כתבו גם המב"ט בקרית ספר (בהל' שמייה פ"י) ומהר"י קורוקס (בהל' שמייה פרק ד) ובספר טירת כסף למהר"א גאניגו (פר' בהר דף קצה ע"ד) דשלא בפני הבית שכותב הרמב"ם היינו כגון בתקופת בית ראשון בטרם שנבנה בית המקדש, שאז היובל נהוג מן התורה [כמביואר בספרא פר' בהר פרשה א, שאחר שישים וארבע שנים שנכנסו לארץ עשו יובל]. וכ"כ הצל"ח בברכות (לו, א ד"ה והרמב"ם) וכ"כ בספר יקר הערך על מסכת עריכין (דף קמ ע"ג).

גם מהר"ח אבולעפיא בספר מקראי קדש (פר' אמרו) הקשה על דברי מrown שהרי אפשר לפреш שם"ש הרמב"ם "בן שלא בפני הבית" היינו בזמן שכל יושביה עלייה, וכמו שהרמב"ם (בהל' תרומות פ"א ה"א) כתוב שתרומה נהוגת בפני הבית ושלא בפני הבית, ובסוף הפרק שם כתוב שתרומה בזה"ז דרבנן, והקשה הראכ"ד בהשגות שדברי הרמב"ם סותרים למא שכותב בתקילת הפרק. ותרץ מrown בכס"מ שם ד"שלא בפני הבית" היינו בזמן שכל יושביה עלייה. וכן לגבי יובל כתוב הרמב"ם (הלו' שמייה פ"ד ה"ה) שנוהג שלא בפני הבית, וכוונתו בזמן שכל ישראל עלייה דוקא.

אולם שם מהר"ח ורדה סברוא, דשאני יובל ותרומה שגילה הרמב"ם דעתו להדייא שזמן הזה אינם נהוגים אלא מדרבנן, לכן מוכrho לומר שם"ש "שלא בפני הבית" היינו בזמן שכל יושביה עלייה, משא"כ שביעית שלא גילה הרמב"ם דעתו שצורך כל יושביה עלייה, משמע שגם בזמן הזה הוא דאוריתא.

ובספר פרי הארץ (ח"א הל' שמייה יובל פרק ד) כתוב שתוון מהר"ח הנ"ל דחוק הוא, שהרי כיוון שכותב הרמב"ם שיובל ותרומה נהוגים מדרבנן, היה לו לפרש שמיית דאוריתא. אולם ייל' דבתרומה הוא דרבנן משום דכתיב "כוי תבואר", דמשמע ביתם כולכם [רמב"ם תרומות סוף"א], וכן יובל כתוב "לכל יושביה" בזמן שכל יושביה עלייה [רמב"ם הל' שמייה פ"י ה"ח],

א"כ משמע שפיר דבזמן זהה הו דרבנן, ושמיתת כספים נלמדת מוביל. אבל בשיטת קrokע אין לימוד זה, י"ל לדרכא משמע דהוי דאוריתא, כדיקן מרכן מدقח הרמב"ם שנוגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, לומר שדינם שווה ממש, כיון שאין צריך ביתם. ואם איתא שאין דין שווה אלא שיטתת קrokע הו דרבנן, לא הי"ל להרמב"ם להשווות. ומהר"ם מזרחי בש"ת פרי הארץ (ח"ג ס"י ד) כתוב שבזואי מ"ש הרמב"ם "בפני הבית וכור הינו בזמן שהיובל נהג, ומה שדחה מהר"א דשאני תרומה שגילה הרמב"ם וכו', אין תרצו נרא, שהרי גם דשביעית כתוב הרמב"ם בפ"ט (ה"ט) שתלויה ביובל, ויבול נהג גם שלא בפני הבית כלל יושביה עליה. גם מהר"ם קristol בספר מאמר מרדכי עמ"ס גיטין (דף מא ע"א מdaf ha-sifra) כתוב שת្រוץ מהר"א דחוק שהרי כבר גילה הרמב"ם (בפ"י ה"ט) ששביעית בז' דרבנן.

יב. דין בחילוק מרכן בין כספים לкрוקע

הפר"ח בימים חיים (גיטין לו, א) הקשה על מרכן שחילוקו בין כספים לкрוקע בדעת רב תモה, שהרי בריש מ"ק (ב, ב) מבואר להדי' שלדעת רבינו גם שיטתת קrokע הו דרבנן, ואיך כתוב מרכן שהרמב"ם פסק כרבי ודווקא לא בגין כספים והוא מושנה למלל (פ"ד ה"ה) והגדולי תרומה (שער מה) והטרית כסף פר' בהר (דף קכח ע"ד) והשאגת אריה החדשות (ס"ט). וכבר הרוב המוסמך מהר"י פינטו בש"ת נבחר מכסף (ס"ג) הקשה כן, שלא בלבד עצם חילוקו של מרכן בין כספים לкрוקע דחוק הוא מאד, אלא אפילו אם נפרש דליובל קרי שיטת קrokע, עכ"פ דין שיטתת כספים ודין איסור עבודת קrokע דין אחד להם. גם מהר"ם קristol בספר מאמר מרדכי (עמ"ס גיטין דף מא ע"א מdaf ha-sifra) הקשה דאין יתכן שם "ש הרמב"ם: "ובזמן שאין היובל נהג... חוץ משכיעית בארץ... ושמיתת כספים בכל מקום מדבריהם", ד"מ דבורייהם קאי רוק על שיטתת כספים, הרי יובל אינו נהג בזמן זהה, ולהריא כתוב הרמב"ם שם ברישא "בזמן שאין היובל נהג אינו נהג אחד מכל אלו", ואם כן לפי דברי מרכן נמצאו דברי הרמב"ם סותרים מרישא לסייע. ועוד קשה שלא מצינו בשום אחד מהראשונים שיחלך בין כספים לкрוקע, כי מצינו ג' שיטות, יש סוברים ששביעית דאוריתא ויש סוברים שאינה אלא דרבנן, ויש סוברים שנוגת רק מצת חסידות, אבל מי שמחלך בין כספים לкрוקע לא מצינו. ולכן נראה שהעיקר כפשת דברי הרמב"ם (בפ"ט ובפ"י) דשניתת כולה אינה אלא דרבנן, ומ"ש הרמב"ם בפ"ד "בפני הבית" וכור הינו בזמן שהיובל נהג דווקא.

ומהר"א גאטינו בספר טירת כסף (פ"ר בהר דף קכח ע"ד) הקשה על מרכן דאם איתא שם "ש הרמב"ם "חוון משכיעית וכו' בכל מקום מדבריהם" חווור רוק על שיטתת כספים, אבל שיטתת קrokע הו דאוריתא, למה הזכיר עניין שיטתת קrokע, הרי כל עסוקו שם לחולק ולבאר לנו איזה דברים תלויים ביובל ואינם נהגים אלא בזמן שהיובל נהג, ואם שיטתת קrokע אינה תליה ביובל לא היה לו להרמב"ם להזכירה כלל. וכן הקשה גם מהר"ש פלורינטין בספר מעיל שמואל בהגחותיו על הרמב"ם (דף וו ע"ג), והביאו בספר פרי האדמה (ח"א דף קמא ע"ג) והנינו בצ"ע. וכן הקשה בספר יקר הארץ עמ"ס עריכין (דף קמ ע"ג), ומכח זה דחיה דברי מרכן, ומסיק שהרמב"ם גם איסור עבודת קrokע אינו אלא דרבנן. וכט הקשה גם בש"ת דעת כהן (ס"נ) ועוד האריך להזכיר שלדעת הרמב"ם שבייעית תלואה ביובל, ומכיון שבטל היובל גם שבייעית אינה דאוריתא. ע"ש.

גם בש"ת שאגת אריה החדשות (ס"ט) תמה על עצם החילוק בין כספים לкрוקע, לדרכא אףא מסתברא, שהרי שיטתת כספים היא חובת הגוף ואינה תלואה בקרוקע כלל, ומסתבר שנוגת מדאוריתא בכל זמן, משא"כ שיטתת קrokע יש מקום לומר שכש שחה ותרומה בז' דרבנן כך שבייעית בארץ. והאריך לפלפל בז' ע"ש.

ישוב לקושיא ממועד קטן

את עיקר קושית האחרונים דבמ"ק מבואר שלרבי גם שמיית קruk הוי דרבנן, יישב בספר ראשון לציון למחר"ח בין עטאר (מו"ק ב,ב), דבעל מימרא זו הוא אבי, אבל רבע שם חולק עליו וסובר שלרבי דזוקא שמיית כספים תלויות ביובל. וסובר רבע שאין מי שחולק על רביזה. וכ"ב בספר פרי האדמה (ח"א הל' שמייטה פ"ד), והוסיף לבאר שרבע חולק על אבי משום שם"ל שאין למוד מיוובל אלא שמיית כספים שדומה ליובל, שיבול משפט קruk ושמיית כספים ממשמת את החוב, אבל איסור עבודה קruk בשבייעת אין לו דמיון ליובל כלל. ועוד דבതורת הכהנים [פר' בהר ריש פרשה ב] ס"ל לרבען ששביעית נהוגת בזמנן שאין היובל נוהג, ורש"י [גיטין לו,ב] כתוב שנראה לו שהוא מחלוקת. אבל הרמב"ם סובר שאין מחלוקת, דגמ' לרבי דזוקא שמיית כספים תלויות ביובל כאמור. لكن דחאה הרמב"ם דברי אביי מחלוקת. חילוק זה כתבו גם בנו של הרב פרי האדמה מהר"מ מיווחס בספר שעור הימים (בחלק התשובות ס"י). גם בספר פר' אליהו למהר"א גילפפא (תיקון קח) כתוב דלא אשכחן בש"ס דרבנן פליגי על רב אליא הא דתו"כ, וכמ"ש רשי"י בגייטין והחותס' בערכין [לב,ב ד"ה מנו], ומ"ש רבא במו"ק אפלו תימא רבנן וכור' לשיטתיה דאבי אמר כן, אבל הוא ס"ל לרבי מעולם לא נחلك עם רבנן כלל. עוד כתוב להוכיה שם"ש הרמב"ם (בפ"י ה"ט): "שהוא מדבריהם" אינו אלא על שמיית כספים דסמו"ק ליה, וכמ"ש מrown, שהרי הרמב"ם סיים וכותב "מדוברם כמו שביארנו" ולא מצינו בשום מקום שמדובר שאיםו עבודה קruk בשבייעת הוא מדרבנן, ואדרבא בפרק ד סתם וכותב שבייעית נהוגת "בן בפני הבית בין שלא בפני הבית". אלא וזה לא קאי אלא לשמיית כספים שכותב (בפ"ט ה"ב) שתליה ביובל, וכשבטול היובל אינה אלא מדבריהם. עוד האריך להוכיה שלדעת הרמב"ם איסור עבודה קruk בזה"ז הוא מן התורה, ומ"ש מהר"י קורוקש בספר כ"י כתוב להדיא שגם איסור עבודה קruk מדבריהם, אנו אין לנו אלא ספרי הדפוס אשר לרפינו.

ובשו"ת שמן המור למחר"מ רוביו (יו"ד סי' ד) כתוב דסוגיא דמו"ק נשנה בבית המדרש תחילת, ואבוי שאמר דרבנן גם איסור עבודה קruk הוא דרבנן, לא אמר כן אלא מכח קושית רב וא' יוסף שהקשו על המשנה, ואבוי לא אסיק דעתה הך דיןא [דרבא] דאבות אסר רחמנא וכו', וכן סבר שרבי ס"ל ששביעית הך אמר רבא [במו"ק] אבות אסר רחמנא וכו', דחאה לא מצינו דברי ממייר דסביר וקיבל הא דאמר רבא [במ"ק] אבות אסר רחמנא וכו', כפ"ז שפיר יש לפירוש רב שאביי ורבא נחלקו בזה (וכען מ"ש החותס' ב"ב מ"ט ד"ה הוי), ולפ"ז שפיר יש לפירוש רב כפשตน, דזוקא שמיית כספיםatakש ליובל. וכען דברים אלו כתוב גם בספר מעשה ורוקח על הרמב"ם ובספר אהלי יהודה למחר"י הכהן (דף קללה ע"ד) ובשו"ת ציון הקדש (ח"א סי' יג).

והגרא"ב קאוזיס בספר מגילת ספר (לאון עד) כתוב שאין כתוב גוונת מrown לומר שהרמב"ם פסק לרבי לכל מיל', דודאי לגביו איסור עבודה קruk פסק כחכמים דאסורה מן התורה וכמ"ש בתור"כ. ומ"ש מrown דהרבנן פסק לרבי, היינו משום שהדרישה של "זהה דבר השמייה שמות" ב' שמיות וכו' רבי שנה לא על איסור עבודה קruk כריש', אלא על יובל, כדאיתא בירושלמי [הנ"ל אות א] וכדריש ר' ר'ת [הנ"ל שם]. וכדומוכח מלשון הרמב"ם (ריש פרק ט) דילוובל קרי' שמיית קrukעות, ע"ש. ולפ"ז אע"פ שרבי מקיש גם איסור עבודה קruk ליובל, מצין למימר דבאה לא קימ"ל כוותיה אלא כרבנן. ונמצא שלא בא מrown לומר שהרמב"ם ס"ל לגמרי לרבי, אלא בא לומר דבשמיית כספים שפיר קימ"ל לרבי. וכען זה כתוב גם מהר"א ישראלי בספר בית אברהום (סי' טז סוף ס"ק כ) שדווקא לגביו שמיית כספים פסק הרמב"ם לרבי, אע"פ שהלכה לרבי מחייבו ולא מחייבו, עכ"פ כיוון שהזען שאמוראי שקלו וטרו אליבא דרבי משמע דהלהתא כוותיה, וכמ"ש הכהנה ג' בכללי הגمرا (אות ט). ודווקא בכספיים, אבל בקרוק הדרין לכלין אין הילכה לרבי מחייבו. [חוליק זה כתובו עוד רבים, כמו בלאן אוות יד]. ובוח' החת"ס (גיטין לו) כתוב שלגבי קruk משמע שמסקנות הגמ' במו"ק (ד,א) דהוי דאוריתא שלא אבי, שהרי הגמרא מסיקה שתוספת שביעית בטלת לגמרי משום שהוקשה לניסוך המים, וניסוך המים אינו

אלא בזמן שבית המקדש קיים. משמע شبיעית עצמה נהוגת מן התורה [דא"א שאינה אלא דרבנן לא הייתה הגם צריכה להאריך ולבקש טעם למה בטל דין תוספת שביעית]. וכ"כ בשווית משב דבר בקונטרס דבר השמייטה (אחרי סי' נו). ע"ש באורך.

עוד דיון בחלוקת בין כספים לקרע וראה בספר כרוב משמש על הרמב"ם (הלו' שמייטה ויובל) ושו"ת אור שמח (ח"ב סי' א) ובשו"ת בית הלוי (ח"ג סי' א ענף ג' אות א-ב) ובקונטרס דבר השמייטה שבספר זכרון יהונתן (נדפס בסוף שו"ת בית הלוי אות טז-ז) ובאוצרות יוסף לזרי ענגייל (בקונטרס שביעית זהה'ז עמ' 70) ובספר שבת הארץ (במבוא אות א) ובשו"ת ציון הקודש ח"א (סי' יג) ובשו"ת הסבא קדישא (ח"א י"ד סי' כב עמ' סד) ובשו"ת כרם שלמה לגור"ש עמאר שליט"א (דיני שביעית סי' א).

יג. דיון נוסף בדברי מrown

הקשה המל"מ (פ"ד הכה"ה) איך כתוב מrown שדווקא שמייטה כספים הוקשה ליובל ושכנן דעת ר"ת, הרי לר"ת גם שמייטה קרע בכל שמייטה כספים ואני אלא דרבנן, כמובן להריא בתוספות בגיטין (לו, א ד"ה בזמן) ובקדושין (לח, ב סוד"ה השמטה).

ובפרי האדמה (הלו' שמייטה ויובל פ"ד) כתוב לישיב שմדברי הרמב"ם (פ"ט ה"ב) שכחוב "אין שמייטה כספים נהוג מן התורה אלא בזמן שהיובל נהוג שיש שם שמייטה קרע ... אמור חכמים בזמן שאתה משפט קרע" וכו'. מוכחה שסובר כר"ת ששמייטה קרעות האמורה היא היובל, [ולא כר"ז] שכחוב שהיא שביעית בארץ], וזה כיוון מrown שכחוב שפירוש הרמב"ם כר"ת. ובספר ראשון לציון (במו"ק ב,ב) כתוב שר"ת שמספר שמייטה קרעות הוקשה ליובל כשמייטה כספים, אין זה אין קושיא על הרמב"ם אם איןו סובר כן, ופשט הכתוב [ז"זה דבר השמייטה שמוט"] מורה שדווקא שמייטה כספים הוקשה ליובל. וגם ר"ת היה לו לפרש כן, אלולי דמיכח דברי אבי במו"ק [ב,ב] הוכחה ר"ת לומר שלרבי גם שמייטה קרע לא הוקשה ליובל, והרמב"ם שסובר שרבעה חולק על אבי [כנ"ל אות יב], וס"ל שלרבי שמייטה קרע לא הוקשה ליובל, שפיר נהוגת מן התורה לכ"ע. גם בספר ידי אליהו (תיקון קח) האריך להוכיח שלדעת הרמב"ם יובל נקרא "שמייטה קרע" שכן כתוב (בפ"י הי"ג): "שלשה דברים מעכבים ביובל תקיעה ושלוחה עבדים והחזרת שדות לבעלים היא שמייטה קרע", מכפילות לשונו - שנראה כשת יתר - נראה שהוא למדנו שמייטה קרע האמור בכל מקום הוא היובל. וכן שם (בHAL' יא): "שהיובל משפט קרעות". וראה עוד מ"ש בזה בשוו"ת שדה הארץ (י"ד סי' כט) ובספר כרוב משמש על הרמב"ם (הלו' שמייטה ויובל).

יד. אחרוניים הסבירים שלדעת הרמב"ם איסור עבודת קרע מדאורייתא

הרבב"ז בהלו' שמייטה ויובל (פ"ד הכה"ט) נקט כן בדעת הרמב"ם בפשיטות. וראה גם ברדב"ז שם (halca'ya). והפ"ח בימים חיים (גיטין לו, א) כתוב שאע"פ שלהרמב"ם שמייטה כספים דרבנן היינו משום שהלול ובית דין שתקנו פרוזבול נמי סברי הכל. או אפשר שגם רבנן נמי מודים שמייטה כספים דרבנן. אבל שמייטה קרעות הוא דאורייתא. ובספר ראשון לציון (מו"ק ב,ב) הוכיח שלהרמב"ם שמייטה קרע הי דאורייתא של"כ (בפ"א הל' ח-ז): "התירו להשkont ביה השלחין הויל והשקייה היא מדבריהם, שאין אסור מן התורה אלא ב' אבות' וכו'. משמע שגם בזמן הזה שביעית דאורייתא. ובספר ידי אליהו (תיקון קח) האריך להוכיח שהרמב"ם ס"ל שמייטה קרעות נהוגת מן התורה, ומחלק בין כספים לקרע, ומובא לעיל (אות יב).

במגילת ספר (לאוין עד) כתוב שהרמב"ם פסק כחכמים שאיסור עבודה קruk' דאוריתא, דרכבים נינחו, ופסק באוקיימתא דרבא בריש מ"ק דאבות אסר וחמנא (פ"א ה"ג). ודווקא שמיית כספים הוי דרבנן, דבגיטין (לו, א) רמי על הלל תקן פרוזבול "מי אילא מידי דמדורי' משפט ותקן הלל דלא משפטא", אמר אביי בשבייעת בזה"ז ורבי היא". והגמ' שלרשי' ורבא שם חולק על אביי, הרמב"ם ס"ל כפירוש התוספות [שם לוב, ד"ה מ'] שרבא לא בא לחילוק, וכמ"ש שהרמב"ם הט"ז) שפרוזבול מועל רק בזה"ז שמיית כספים דרבנן, וכמ"ש שם מרן בכס"מ שהרמב"ם אינו מפרש כרשי' והראב"ד, אלא כהთספות. וכיוון שלדעתה זו יכול עלמא מודו לאביי, שפיר פסק הרמב"ם כוותיה.

מהרי"ט צהлон (ס"י צח) הביא מ"ש מרן בכס"מ להוכיה שלהרמב"ם איסור עבודה קruk' הוי דאוריתא, והוsieף ראייה לכך מ"ש הרמב"ם (ריש פרק ג): "עובדת הארץ בשנה הששית סמוך לשבייעת אסורה הלכה למשה מסיני ודבר זה בזמן שבית המקדש קיים הוא שנאסר מפני השמועה... ובזמן שאין בית המקדש קיים מותרים בעבודת הארץ עד ראש השנה". משמע מדבריו שעבודת הארץ בשבייעת עצמה אסורה גם בזמן שאין בית המקדש קיים מן התורה, ולכן הוצרך לומר שמותרת עד ראש השנה.

בසפרא דבי רב למהר"ד פארדו (פרשת ראה פסקא קיא עמוד רעט) כתוב שמדובר הרמב"ם (פ"ד ה"ה) נראה ששביעית נוהגת מן התורה, ודוקoa בתרו"מ שציריך ביאת כולכם הוי דרבנן. והאריך לבאר שדווקא שמיית כספים תלואה ביובל ושכן מוכחה מלשון הספרי שם. [אמנם להלכה לא פסק כן כדלהלן].

באהלי יהודה למהר"י הכהן (דף קל'ה) כתוב שאי אפשר לומר ששביעית בזה"ז דרבנן, שהרי כתוב הרמב"ם (בHAL' שמייה פ"יב ה"ז): "כשעליה עוזרא בכיה שניה נתקדשו כל הערים המוקפות חומה ... מה בימות יהושע מנו שמייטן ויובלות וקדשו בת ערי ומה ונתחייבו במעשר, אף ביאתן בימי עוזרא מנו שמייטן ויובלות וקדשו בת ערי חומה ונתחייבו במעשר". הרי שקדושות עוזרא קדושה גמורה היא. וקדושות עוזרא לא בטלה כמ"ש הרמב"ם (בHAL' תרומות פ"א ה"ה). ומה שפסק (שם סופ' פ"א) שתרו"מ בזה"ז דרבנן, זה משום שבחלה כתוב "ביבואכם" ודורשין [כתובות כה, א] בביבואכם "ביאת כולכם". וחלה נמי אקרי תרומה, لكن ס"ל שגם בתרו"מ צריך ביאת כולכם. [נ.ב. לפניו בהרמב"ם (סופ' פ"א דתרומות) כתוב להדי' דבתרומה כתיב "כפי תבאו" ביאת כולכם, ולכאורה דמי ממש ל"כפי תבאו" דשביעית. אכן כבר העירו ובירם דבתרומה לא אשכחן האי קרא, ולהלן (אות יז) הבאנו בקיצור דיוון בעניין זה]. لكن על כרחך דשביעית בזה"ז דאוריתא היא, דבשלמה גבי מעשר כתוב הרמב"ם [בHAL' תרומות שם] "יראה לי שהו"ה במעשרות... מדבריהם כתרומה", אבל בשבייעית לא אשכחן. עוד האריך להוכיה כן מסוגיות הבלתי והירושלמי והתוו"כ. [וכתוב בתוך דבריו אע"פ שהרמב"ם כתוב (בפ"י ה"ג) שבית שני מנו יובלות לקדש שמייטן, הרי שלא נаг יובל בבית שני, שאני יובל משמייטה, דיוול חלוי בידי אדם, שהרי אם לא תקעו וכורא לא קדש היובל כמו"ש הרמב"ם (פ"י ה"ג). لكن דוקoa יובל תלוי ב"כל יושביה". אבל שמייטה לא אשכחן. וראה להלן (אות טו) בדברי הרוב בית יהודה והרב המלך שלם מ"ש להוכיה מדברי הרמב"ם ביובל בביית שני].

בספר בית רידב"ז לגור"י דוד (ס"י ד ס"ק ט) כתוב שרבי גופה ודאי ס"ל ששביעית כולה דרבנן, משום ששס"ל שגם קדושת עוזרא לא קדשה לעתיד לבוא, כמ"ש רשי' בגיטין, ולדעתו שמיית כספים אינה אלא לזכור בועלמא. אבל הרמב"ם שפסק שקדושת עוזרא לא בטלה ודאי ס"ל שעבודת קruk' בשבייעת אסורה מן התורה, ודוקoa בחלה ותרומה בעין ביאת כולכם. ודוקoa שמיית כספים שתליה ביובל אינה דאוריתא. ובשו"ת משיב דבר להנציב' (בקונטרס דבר השמייטה אחרי ס"י נו) כתוב שלא נמצא בשום פוסק דאיסור עבודה בזה"ז דרבנן. וברעתה הרמב"ם נראה דהעיקר הוא כמו"ש מרן שהוא דאוריתא, שהרי ס"ל דקדושת עוזרא לא בטלה,

ואיסור עבודה קרקע לאataksh ליוובל. [ג.ב. ד"ת מאור וכי הטור ביו"ד סי' שלא ושאר ראשונים הנ"ל (אות ב) לא לפוסקים יחשבו ח"ו. ולහלן (אות כ) עשרות מגדולי הפוסקים אשר כל בית ישראלי נכוון עליהם שכחטו שהוא דרבנן. ואולי ט"ס הוא וצ"ל לא נמצא בשם פוסק שהוא דאורייתא. וככ"פ ודאי כך נכוון יותר, בפרט לאור מה שנתרבר מכ"י שהנשכה ברמב"ם היא "שביעית בארץ ושניתה כספים בכל מקום מדבריהם" כנ"ל (אות ט). וכבר מהרלב"ח (נובא באות כ) כתוב שלא נמצא שום פוסק שסובב ששביעית דאורייתא. ד.א. ס"ט].

גם בשו"ת אור שמה (ח"ב סי' א) נוטה לומר דלהרמב"ם הוא דאורייתא. וכך נוטה דעת הגרש"א אלפנדיاري בשו"ת הסבא קדרישא (ח"א סי' כב), וכותב להוכחה כן ממ"ש הרמב"ם (בכהל' מאכליות אסורות פי"ד הט"ו): שחוללה שיש בו סכנה שצורך להאכילו ויש לפניו או ספק נבילה או ספיקי שביעית, מאכליין אותו ספיקי שביעית דהוי דרבנן. משמע שם אין אלא שביעית עצמה [אחר הביעור] נבילה, יאכילהו נבילה. ורוחק לומר דמיירי דוקא בזמן הבילה. ומן הגורע"י בקונטרס הנדרפס בקהל סיני ובספר השבעית והלכויות כתוב לדחות דבריו שהרי הרמב"ם כתוב גם "טבל ונבילה נבילה מפני שהטבל בmittah". והרי בזמן זהה תרו"מ דרבנן. אלא ודאי הרמב"ם מדבר בזמן שתרו"מ ושביעית הוא נוהגים מן התורה. וככ"כ בשו"ת מנוח יצחק (ח"ח סי' צה ד"ה והנה). [וראה במחזיק ברכה או"ח (סי' שכח אות א) מ"ש בהר' דשביעית וטבל ונבילה].

הרב אהרון בווארון שליט"א
מעיה"ק ירושלים ת"ו

הפרשת תרומות ומעשרות ע"י אמירת נוסח הפרשה מקוצר [חלק ד']

לא. כיצד ינаг אדים שזוכר חלק מנוסח הփרשה בעל פה הבא נבוא כעה לדין איך ינаг אדים שזוכר בע"פ את נוסח הփרשה השלם, אבל באופן מעומעם, והוא יודע בעצמו שם יפריש ויאמר בע"פ מה שזוכר יתכן שיטעה ויתבלבל ויחליף תרומה במעשר וכדומה, או שעול לטעות בסדר הփרשות, וכל כה"ג, האם עדייף שאע"פ כן יאמר מה שזוכר, ולזרואה דמיילתא יאמר בסוף גם את הנוסח המוקוצר: "שיזחול כל הփרשות בכתבוב בנוסח", או דלמא דבכה"ג עדייף שיאמר רק את הנוסח המוקוצר, או איזה אופן אחר? ואשר אכן העני בדעתacha לה, שאיש אשר אלה לו שאינו זוכר את הנוסח בע"פ כראוי, עדייף שלא ינסה כי זכרונו לומר מה שזוכר, אלא בכמה"ג יסמור על היתר החזו"א להפריש ע"י הנוסח הקצר. וזה נלע"ד ברור מכמה טעמיים. הא', משום שעולו הוא לטעות בסדר הփרשות ולהקדים את המאוחר ולאחר את המוקדם. ויש בזה איסור תורה דמלאתך ורמעך לא תאחר (ובזמןינו הוא איסור דרבנן עכ"פ). ועוד דכין שבנ"ד הוא שוגג ואני יודע שעושה איסור, "א דבכה"ג כיון דזוא לא ניח"ל למבוד איסורא, לא אהנו מעשיינו ונשאר הכל טבל. עיין בס' דרכ' אמונה ח"ב (פ"ג מתרומות אות רז בדרכ' אמונה, ובציוון ההלכה אותן תב וTAG). וא"כ ממ"נ, או שלא הועיל הפרשתו או שהועיל הפרשתו ועבר על איסור. הב', משום שעולו הוא להפריש לתרומה גדולה את כל "האחד ממאה", ובזה עיבר תרתי לריעוטא, הן בהמה שהפריש תרומה גדולה במידה, והן של נשאר לו שיעור למעשר ראשון ותרומה מעשר. וכמו"כ יכול לטעות בשיעורים של שאר הփרשות. לכן נלע"ד שאין לומר את נוסח הփרשה בע"פ א"כ זכו"ר בע"פ כהוגן. והדבר ידוע שלאחר קריית שם תרו"ם על הփירות כבר לא יזעיל מה שיספיק לזרר שיחולו כל הփרשות בכתבוב בנוסח, אלא הוא מעות שלא יוכל לתקן. וכבר כחוב המהרא"א אזכרי בס' חרדים (בדפ"ח ירושלים תש"מ, פנ"ב הט"ז) שמי איינו בקי בטיב תרומות ומעשרות אסור להיות לו עסק עמהם. והובא בפתחה ל"ס משפט ארץ אידלשטיין (עמוד יז). וע"ש.

לב. וכדברים האלה מצינו שכabb בחיליקת מחוקק לאה"ע (ס"י לח סק"ג), עם"ש הרמ"א שוגם בתנאים שציריך להקפיד לעשותם ע"פ כל משפטיה התנאיים נלמד מתנאי בני גד ובני רואבן, כל שהתנה תנאי ואמר בסתם "שייאו התנאי ההלכות תנאי בני גד ובני רואבן" שפיר דמי. ע"כ. כי ע"ז הח"מ, דזה מועליל דוקא אם לא אמר דברים שסתורים לתנאי בני גד ובני רואבן, כגון "בגון מה שיכשחתנה את תנאו לא הקדים את המעשה לתנאי, ולא הקדים לאו להן וכדו", אז מהני מה שאמר בקייזור שהוא מתנה כתנאי בני גד ובני רואבן. אבל אם בשעה שהתנה את תנאו עשו שלא כדין, כגון שהקדמים את המעשה לתנאי, בכח"א לא יועליל מוה שיחזור ויאמר שהוא עשה את התנאי ע"פ ההלכות תנאי בני גד ובני רואבן, שהרי הוא עשה את התנאי בפירוש שלא כפי ההלכות תנאי בני גד ובני רואבן. ע"כ. והסכים לדבריו בב"ש שם (סק"ה). וע"ש ביד אהרן (הגה"ט אות ב). ע"ש. וה"ג בנן נראה דלא יועליל אם לאחר שקלקל בהפרשתו הראשונה ייחזור לומר שיחול הכל כדין. (אלא בכח"ג צריך לישראל, ויעשה שאלת חכם). ואיפילו לפי החזו"א דערלה (ס"י יד אות ד - בדףו"ח הובא בחזו"א דמאי סי' טו אות 1) הנ"ל, שחקל על הח"מ והב"ש בזה, וכותב שאפילו עשה אדם את תנאו שלא כהלוות תנאי ב"ג וב"ר, כל שישים שהתנה יחול ככל דיני התנאים שפיר דמי. נראה שאין למלוד מזה לנ"ד, שהרי נימק זאת החזו"א משום שעדרין לא נתן את המתנה ויכול לחזור בו, מש"ה כל שחרור ואמר בסוף דבריו בלשון מתוקן שפיר י"ל שנוטן את המתנה לפיה התנאי שנעשה כתקנו. ע"ש. וא"כ ברורו שאין זה שייך בנ"ד, דהא בנ"ד בשעה

ש庫רא שם על ההפרשה כבר נגמר הדבר, ומה יועל מה שיחזור לומר "שיחולו כל ההפרשה כתוב בנוסח", דהא מה שעשה עשו. וקצת יש לדמות זה למש"כ הגאון רבי יצחק אלפנדי בתשובה הנדרשת בשו"ת מוצל מאש (סימן ט). ע"ש. אלא שאיןו דימוי מוכחה. וקצתה.

לג. וכן נלע"ד כדכתיבנה ש אדם שוחרר בעל פה את נוסח ההפרשה אבל בעמום, לא ינסה לומר מה שוחרר, אלא יפריש יותר מחד מהפרירות, ויאמר את הנוסח המקורי שחייב שיחידש הגאון החזון איש זלה"ה. ואמנם נראה ברור שיכול הוא לעשות להיפך, דהיינו שיפריש יותר מאי' ממאה, ותחליה יאמר את נוסח המקורי ואח' יאמר מה שוחרר מן הנוסח הארוך, דבכה"ג נ' אדם לא הוועיל גם לא הזקן. והבן כי קצתה ב謨ן. מ"מ ע' מה שנכתב בזה בסמו. ושיב מצחתי את שאהבה נפשי שזכה עניין זהה למופת"ד הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו הבהיר דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתודות ה"ט בביבור הלהקה סדרה המקום), ש' וול"ק: ומ' שאין לו נוסח לפניו כתע ומתיירא לומר בע"פ שמא יטעה, יכול לומר את הנוסח הקצר ואח' את נוסח הארוך (מה שוחרר) לפרש מה שכיוון מוקודם, ובכה"ג אף אם יטעה אין זה חיש כי כבר חלו כל ההפרשות כדי ע"י הנוסח הקצר. וגם בכה"ג אין שכחת התורה (שעורר ע"ז בתקילת דבריו), כיון שפרש אח'כ. נלע"ד. וצע"ק. וזה כמ"ש בענייתין בס"ד. ואמנם הגאון שליט"א הנני זה בץ"ע, ממידת ענוה כתוב כן כדי שלא להורות הלכה למעשה, וכמו שתיווכח מדבר'ק בהקדמת דרך אמונה ח"א. ע"ש. סוף דבר נראה לענ"ד ש אדם שאינו זכר בע"פ כראוי את נוסח ההפרשה, יפריש את היתר מא' ממאה ויאמר את נוסח ההפרשה המקורי. וכ"מ בס' משפטי ארץ אידלשטיין (פ"י ה"ב). ע"ש. ודוק בלשונו. ונראה לענ"ד דיש להורות לרבים שבכה"ג יש להפריש ולומר רק את נוסח המקורי, כי אדם שאינו יודע מהו גן את ענייני ההפרשות עלול להתבלבל בזה ולעשות להיפך דהיינו שתחייב יאמר את מה שוחרר מהנוסח הארוך באופן מעומעם ואח' יאמר את נוסח הקצר, והרי בירנו תליית' שאסור לעשות כן. וכן כדי שלא תצא תקלה נלע"ד דיש להורות לרבים ש אדם שאינו זכר כראוי את נוסח ההפרשה השלם בע"פ, יאמר רק את נוסח ההפרשה המקורי. (וכמובן שציריך להזכיר לאומרו בנוסח המתוקן, כאשר עוררנו ע"ז לעיל אותן כז, ואות כח). ובזה ATI שפיר.

לד. בעניין הפרשת כל התרו"ם בכת אחת

פ' גבן לברורי האם אין אישור להפריש תרו"ם ע"י הנוסח המקורי, שאומר שיחולו כל ההפרשות כתוב בנוסח, מצד מה שהזהיר הכתוב (שמות כב, כח) מלאתק ודמעך לא תאהר. ופרשנו חז"ל (תמורה ד). מלאה אלו ביכורים ודמעך היא תרומה, ואמרה תורה לא אחר דבר שראוי להקדימו. ע"ב. וכן פסקו הרמב"ם (פ"ג מתודות ה"כ"ג) ושאר פוסקים, שהוא אישור דאית הדרין הדין בנ"ד שאמנם אינו מקדים את המעשר לתרומה אבל עכ"פ כיון שאומר אמרה אחת שליל ידה מפריש כל ההפרשות, נמצא שג' אינו מקדים את התרומה למשער כנדרש מהתורה, אלא הוא עושה הכל בכת אחת, האם יש בזה אישור או לא. והנה מצד הסברא היה נלע"ד בפשיות להקל בזה, דהא לא קפיד קרא הכא אלא על איזהו, כדכתיב לא אחר, וא"כ אם עושה כולן בב"א לית לך בה. ושוב נתעוררתי שכ"כ להדייה התווע' בתמורה שם (ד. ד"ה ואיתמר) שהמפרש בכת אחת אינו עובר על הלאו דלא תאהר כיון שלא הקדים שני לראשון". וזה דברינו דלא קפיד קרא אלא על שניינו הסדר ממש שמקדים את המאורר ומאתה את המוקדם. וכ"כ הר"ש והרא"ש על המשנה דרמא" (פ"ז מ"ז). וכ"כ להדייה הגאון המב"ט בקרית ספר על הר"ם (ספ"ג מתודות). וע"ז להלן.

לה. וכן ראייתי הנודע כמוחר"ר ז' ציון אבא שאל זלה"ה בשו"ת אור לציון ח"א (חיו"ד סי' כד) שעמד בחקירה זו, וכותב שאין לאסור בזה. וכנה כתוב בתירוץ כתרא, ליכא בזה משום כל תאהר, וראיה להז מהא דכתיב הרמב"ם (פ"א מהל' שבת הי"א) בעניין אדם שהו לפניו ב' נרות אחת דולקת ואחת כבורה, ווזל: אבל אם נתכוון להדילך ראשונה ולכבות שנייה אחרת, ונהפק הדבר וכיבה ראשונה ואח' הدلיך שנייה אחרת, פטור. (דאין זה מלאת מחשבת וכדאיתא הטעם ה"ט

וה"י). כיבת זו וההילוק זו בנסיבות אחת חיב, שאע"פ שלא הקדים ההדילקה, הרי זה לאஇוותה אלא שתיהן כאחת ולפיכך חיב. וכן כל כיוץ"ב. עכ"ל. מבואר בדבריו דאם התחווין לעשות כסדר מסוימים ועשה בבבאת אחת איינו מעכוב, וחшиб כאילו עשה כסדר, ורק אם היפך הסדר פטרינן ליה משום דלא זו הייתה כוונתו. וה"ג גבי לא תחזר לא אסורה התורה אלא שלא יקדים מעשר שני לאשון וכודומה, אבל אם הפרישן בבבאת אחת לן בה וחшиб כאילו עשה כסדר, וא"כ יכול להקל כהחו"א) לומר שההפרשות יהיו כמו שכחוב אצלי בנוסח, ואין בזה ממשום לא תחזר. וגם החילולים של מעשר שני ורכבי מתחללים עי"ז עם המעשרות, וא"צ אמירה נספת עברו החילולים, דהיינו אם יחולו בבבאת אחת עם ההפרשות לית לן בה. עכ"ל הגרב"צ זצ"ל.

לו. אלא שראיתי למר אבי הגאון כמורה"ר ציון שליט"א בಗלוון האור לציון שכ' לדוחות דברי הגרב"צ זלה"ה. זול"ק נר"ו: לכארה אין הנדרן דומה, דשאני ענין שבת דבענן מלאת מחשבת, וכל שלא עשה כסדר מחשבתו פטור ממשום "שבלא כוונה עשה" - לשון הרמב"ם (בHALCA ט שם). ועל כן כל שנעשה בבבאת הוויל ולא אחר את הפעולה שרצה להקדים, אע"פ שלא הקידמה, התקיימה מחשבתו הו. (משא"כ לשאיהר, לגבי כל פעולה לא הייתה הפעולה כפי מחשבתו). משא"כ בענין מעשרות (שיש להם סדר מהתורה) מהייכי תיתי לומר דלא בענין סדר (בדוקא) ובבבאת אחת מהני. ותו הרי על כרחך בענין סדר במעשר, דמעשר הראשון הוא עשרית מן הנשאר לאחר הפרשת תרומה גדולה, ומעשר שני אחר הפרשת מעשר ראשון דהינו מעשר מן התשעים הנשאר לאחר המעשר ראשון, וכאשר הכל חל בבבאת אחת אין נשער המעשר ראשון ומעשר שני, אם בבבאת הכל חל נמצאו שכל המעשרות הם מעשר מן הכל, ונמצא הרבה במעשרות. (אמר בן הרוב שליט"א, עיין בס' מעדני ארץ (תרומות פ"ג הכל"ג דק"ז ע"ב, ד"ה וממה), שלפי דבר'ק שם מותרצת קושית אאמו"ר שליט"א). וראיה מצאתה בדבבת אחת איינו כזה אחר זה, מהא דקייל (ר"ה לד):adam שמע ט' תקיעות מט' בנ"א בבבאת אחת לא יצא. והטעם דבכח"ג אין כאן פשוטה לפני התרעוה ופשוטה לאחריה, וכמברואר בחותם' שם. וכן ראיית בר"ז שם שכ' כהותם'. ואף לרשי' שם שגורס שמע מט' בנ"א כאחד י"צא", לא פליג אדרבי התוס', ובגונא דאיירו התוס' גם רשי' יודה שלא יצא. אלא דרש"י איירי באופן שהתחשעה היו תוקען כך: ג' מהן תקעו תקיעת אחת, ואח"כ ג' מכאן תקעו תרועה בבבאת אחת, ואח"כ ג' מכאן תקעו תקיעת בב"א. נמצוא שמע ט' תקיעות מט' בנ"א ויצא מושום דאיידי דחביב היב דעתיה. אלא דקשה דאי איירי בכח"ג הויל לרשי' לפреш. ועכ"פ הרי להלכה קייל כהותם' והר"ז בזה. וכ"פ הרא"ש שם (פ"ד סי' יג). וכן נפסק בש"ע (ס"י תקפח ס"ג). עכל"ק נר"ו.

לו. ולענ"ד הן אמת שאפשר לדוחות את ראיית הגרב"צ אבא שאל להיתר מההיא דכ' הרמב"ם בהלכות שבת בענין ב' נרות. מ"מ הראייה לאיסור שהביא אאמו"ר שליט"א מדין שמע ט' תקיעות בב"א לא י"צא, דה"ה בנ"ד אסור להפריש כל ההפרשות בבבאת אחת. יש לעיין בזה. דהא י"ל דגבי שופר הא adam שמע ט' תקיעות בב"א לא י"צא הוא משום דבענן פשוטה "לפניהם" ופשוטה "לאחריה", וכשמען כוון בב"א הא ליכא. אבל בנ"ד דהפרשת תרו"ם, "לא תחזר" אמר רחמנא, וכשעשן בבבאת הא לא אחר. וכדכתיבנה לעיל בענין זה. لكن לענ"ד עדין לא מצאנו טענה לאסור להפריש כל ההפרשות בבבאת אחת. וידידי הר"ר עידן ז' אפרים רנו' הערני לדברי הגאון מהר"י ענגיל בס' ציונים לתורה (ויש כלל לה) שחקר בזה חקירה גדולה לכל התורה, כאשר ציריך מהדין לעשות כמה דברים בסדר מסוימים, והוא עשאן בבבאת אחת, מה הדין. וראיתי שהאריך בחקירה זו הרבה. גם ראיית שעדן שם גם בראיית הגרב"צ מההיא דכ' נרות, וצידם בזה לב' הצדדים הנ"ל, דאם אפשר למלמד מזה וכדברי הגרב"צ, וגם אפשר לדוחות וכדברי אאמו"ר שליט"א. ונמצא שאלו ואלו דברי אלהים חיים. וכן ראיית שם (בד"ה וע"ע ר"ה) שעורר גם מההיא דשמע ט' תקיעות. וע"ש שהאריך לפלפל בחקירה זו באורך וברוחב כדרכו בקדש. וכן פנאי כעת להתענו בדב"ק. ע"ש. וע"ש בשו"ת שמחה לאיש אבא שאל (חאה"ע ס"י ב דה"ה בנ"ד. אך שוב דחה זאת בב' אופנים. והאופן הב' הוא כדכתיבנה בעניותין. והביא שכ' ב

הגאון אבנין נזר (חאו"ח סי' שעת אותן ז) ובתוספת נופק מס' גור אריהה (ספ"ב דשbatch). ע"ש. ודופח"ח. ועע"ש בשמחה לאיש (אות יד) שג"כ כתב לדוחות ראיית מר אחיו הגרב"ץABA שאול נ"ע מהרמ"ב"ס בהלי' שבת. ע"ש. עכ"פ בנ"ד דהפרשת תרו"מ לכאורה אין איסור להפריש כל ההפרשות בבביה אחת, מהטעם שכתבנו בתחילת, נראה שהיא תרוויה לא הקפידה אלא על איזהו ממש. אך ע' בסטמוד.

לה. איקשיה לי הא קשיא על התייר להפריש כל ההפרשות בבת אחת. דביוישלמי דמאי (פ"ז) איתא להדייה שהקובע תרומה ומעשר בבת אחת אע"פ שאיןו עובר בלאו דלא אחר מ"מ עובר הוא בעשה. ע"כ. והובא בר"ש וברא"ש על המשנה שם (משנה ו). וכן במלאתה שלמה שם. וכן הובא בתוס' תמורה (ד. ד"ה ואתמר). ע"ש. וממצו שhaftpos האחוריים שכן מוסכם להלכה שאסור מן התורה להפריש תרו"ם בבת אחת. ע' להגאון מהר"י עניגל בס' ציונים לתורה (כלל לה), ובשות' אבני נזר (חאו"ח סי' שעת), ובחו"א דמאי (סימן יא אותן ו), וסימן טו אותן ו), ובקונטרס הלכות תרו"ם מהחוזו"א שבסוט"ס דרך אמונה ח"ג (סימן ב הלכה י), ובשות' הר צבי ח"א מזרעים (סימן מה), ובס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתורמות אותן רט), ושם בציון ההלכה (אות תיא) ועמ"ש עד"ק להלן. וככ"ב בספר דרך אמונה ח"ג (פ"ז מעשר אותן צא וצד). וע"ש שו"ת שמחה לאיש אבא שאל (חאה"ע סי' סוף אותן יב) משם הדובב מישרים ח"א (ס"י יח ואמ"א). ועוד שם בשמחה לאיש (אות ו הלהא). ועוד. וע"ע בתפארת ישראל (דמאי פ"ה מ"ב בבזען אותן ג) שכתב מסברא דנספחה טעם אחר לאסור להפריש הכל בבת אחת. ע"ש. אך מלבד דיל"ל ע"ד דاشתומיתיה דבר הירושלמי והראשוניים בהז. גם ע' ליה גופיה להלן (פ"ז מ"ז ביכין אותן ל) שפקפק בדברי עצמו. ואפשר שחו"ר בו. ומאהר שכן שיש איסור להפריש כל ההפרשות בבת אחת, א"כ לכואורה יש גם לאסור להפריש ע"י הנוסח הקצר, שהרי הוא מפריש את כל ההפרשות בבת אחת. וכן השיב לי הגאון מהר"י פישר שליט"א, כשהשאלה האם אפשר לסמך על התייר החוזו"א להפריש ע"י הנוסח המוקוצר, השיבני: שיש בזה שאלה של "בבת אחת" (ומ"מ לא חכרייע לאיסוף).

לט. ואולם לפק"ד מלבד שאין ברור לי כלל דקי"ל להלכה כהירושלמי דמאי הנ"ל. ותחליה וראש אמרתי להעיר בזה דף לירושלמי הנ"ל והתוס' דתמורה שהעתיקוהו, נ' ברור שאין הכוונה דהוי עשה גמור, דהרי בשום מקום בתורה לא נצטוינו בעשה זה. אלא הכוונה היא דכיוון שהתורה צייתה שיקדים הפרשת תרומה גדולה למעשר ראשון וכו'. כל שאינו מקדים כדין מיקרי עובר בעשה. וכך שביאר זאת הגר"י עניגל ציונים לתורה (ריש כלל לה). וכן משמע בפניו משה על הירושלמי (שם). וכן מצאתי שתפס בפסיטות בשוו"ת שמחה לאיש אבא שאל (חאה"ע סי' ב סוף אות ז). ועוד. וזה ברור. וכן ראייתי כתעת להגרש"ז ברוידי שלית"א בביבאריו למאירי עירובין (בהשմות שבסוחה פ"ג סס"י כא) שעד ע"ד הירושלמי זהה, וכותב, ואפשר דאף הירושלמי דאם דעובר בעשה כוונתו לסדר המצוות (ע"ש לעיל), ואין הכוונה לעשה ממש. וראיה לדבר מدلע מצינו למוני המצוות שימנו לעשה זה. עכ"ל הנזכר לנו. (אםנס מש"כ שלזה כיוון המאירי במש"כ שם (עירובין לא), לענ"ד לפ"ר איןנו נ"ל מוכרת. ואכמ"ל). וא"כ מסתבר דהאי עשה קיל משאר עשה. וכבר מצינו כזאת בכמה מקומות בתלמוד ובראשונים (כגון בההיא גכל המשחרר עברו עובר בעשה). הא ח"א.

מ. ועוד נלע"ד דללהכה דעת הרמב"ם ומרן הש"ע דאין הלכה כה"ק ירושלמי כלל. שהרי כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' תרומות ה"ג) שהמקדים הפרשת מעשר שני למשר ראשון וכדו' עובר ללא העשה שנאמר מלatak' ודמעך לא תאהר. עכת"ד. ואת"ל דס"ל שאם הפריש כל ההפרשות בכת אחחת ע"פ שאיןו עובר בהאי לאו מ"מ עובר הוא בעשה, לא הו"ל להשmitt הילכה מפורשת בירושלמי. ובפרט דמרנא ורבנן הרמב"ם הוא ראש וראשון להפוסקים המסתמכים על הירושלמי. וכן ועוד. ועוד דגם בהילכה הנ"ל שכותב הרמב"ם שהמשנה את סדר ההפרשות עובר ללא העשה, הרי בירושלמי הנ"ל אמרו ע"ז שעובר בעשה ולא העשה. וע' ביאור דברי הירושלמי

בתוס' תמורה (ד). הנ"ל. וא"כ לא היה לו להרמב"ם להעתיק לשון המשנה (פ"ג דתרומות מ"ז) גרידא, שעובר בלא תעשה. אע"כ דס"ל להרמב"ם דאין הילכה כהירושלמי דרמאני. וטעם הדבר דס"ל להרמב"ם שלא לפסוק בזה כהירושלמי דרמאני, י"ל דהוא מפני שבירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) על המשנה לכל המשנה סדר ההפרשות עובר בלא תעשה, איתא פלוגתא דאבא פנימין ורבנן בדנא פטגמא, במפריש ביכורים ותורמה בבת אחת אם עובר או לא. (אגב, ע' להר"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתנות בציון הילכה רישות תיא) שנטקתה מדברי הירושלמי היללו למ"ש בירושלמי דרמאני. ע"ש. ובמהכ"ת אגב שיטפיה נתחלפו לו שמות החכמים בירושלמי תרומות). והנה פשוט הירושלמי משמע שהמחליקת היא האם עובר בכה"ג על הלאו דלא תאחר, ולא נזכר כלום מענין איסור עשה. ע"ש בירושלמי. וכן ביאר כוונת הירושלמי בס' ציונים לתורה (ריש כלל לה) הנ"ל. (אך מה שנימק זאת משום שכן מורה הלשון "עובד", לפק"ד יש מקום לדון בזה) וס"ל להרמב"ם במקומו השמיתו בירושלמי תרומות שהוא סוגיא בדוכתא את הענין של העשה, כי אין כן הילכה. ואך דלפ"ז אכתי איכא מ"ד דיש בזה איסור לאו. ס"ל להרמב"ם דלית הילכתא הци כי פשוטה דתרומות (פ"ג מ"ז) דקתני "המקדים" תרומה לביכורים, משמע דרך מקדים ממש עובר בהך לאו. וכמו שכן מורה גם לשון הפסוק "לא תאחר" שאין עובר אלא במאחר ממש ולא בעושה הכל בבת אחת. ושו"ג"כ כוונת הבבלי בתמורה (ד). הנ"ל. ולכן חופה הרמב"ם שאין איסור זהה מהדין, ובפרט שגם אם נתפס שיש בזה עשה, הרי נתבאר שאינו עשה גמור כשאר עשה. ועם"ש להלן בשם הגרש"ז אוירבך זלה"ה. ושוב מצחתי חנאה במסייע לן הוא הגאון בעל מראה הפנים בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) הנ"ל, שעמד ע"ז שהרמב"ם לא כתב כלום מענין המפריש ביכורים ותורמה בב"א, ע"פ" שבירושלמי נחלקו בזה, דלא בא פנימיו אינו עובר ע"ז ולרבנן עובר, ומסתמא הילכה כרבנן. וכי בזה"ל: ומש"ה נמי לא כי הרמב"ם כלום בעניין המפריש תרומה וביכורים כאחת, דאע"ג דמוקי הכא למ"ד עובר - כרבנן (דמסתמא הילכה כוותהו). אפ"ה מכיוון שלא תנין במתני" אלא "המקדים" בלבד הוא דעובר, לא זכר מזה. עכ"ל. והז ממש כדברינו תל"ת. ועכ"פ זה ברור לענ"ד דאת"ל דס"ל להרמב"ם שיש איזה איסור להפריש כל התרו"ם בב"א בודאי שלא היה ממשית זאת מחייבתו. ובפרט שבעיא זו נידונה בירושלמי בב' מקומות. וモזה שהרמב"ם השמייט זאת לגמרי מוכחה בביבורו לענ"ד דס"ל דלא זו בלבד שאין כאן איסור עשה אלא אין בזה שם איסור מעיקר הדין. ודוד"ק היטב. וע"ע בפי הרדב"ז על הרמב"ם (ספ"ז מהל' מעשר) עמ"ש הרמב"ם שם: מי שיוציאו שתי כלולות של טבל וכו'. כי הרדב"ז, ווד דלא שרי לمعدב הци לכתהילה אלא במעשר ראשון בלבד, אבל במעשר ראשון ושני אסור עובר על לאו דמלתך ודמעך לא תאחר. והכי אמרין בפ"ק דתמורה (ד). ר' אלעזר אמר וכו'. ואיתא נמי בירושלמי. וכו'. עכל"ק. הנה לפניו להדייה שהשטייט הרדב"ז עניין העובר בעשה שבירושלמי. (ואמנם מדברי הרדב"ז בסמוך משמע דעת"פ י"ש בזה איסור לאו, אך הנה מבואר בדבר"ק שם שמספרש כוונת הירושלמי ע"ד פירוש הפני משה שם. ע"ש. ולפי הפירוש ההוא מה שעובר בלאו אינו על ההפרשה בבת אחת. ע"ש. ודוק"ט. הוא אשכחنا דגם הרדב"ז תופס בדעת הרמב"ם כמ"ש בעניותין).

מא. ועיינא דשפיר חזי שכן מוכח ריבינו הריב"ש בתשובה (ס"י שפ"ד) אשר הביאו החרונונים. ע"ש. וכ"כ בדעתו הגראצ"פ פראנק זלה"ה בשוו"ת הר צבי ח"א מזרעים (ס"י מה ד"ה ולפום). ומה שקשה על הריב"ש מהמשנה (דמאי פ"ז מ"ז) שהקשה הגראצ"פ. וכן יש להקשוט על הריב"ש מהירושלמי דתרומות (פ"ג ה"ג) הנ"ל. הנה ידוע הפטג שמקושיות לא מתים, ולכל קושיא ימצא תירוץ ברחותה ה'. ועכ"פ לעניין הילכה נוסף לנו הריב"ש לכת הסוברים שאין איסור להפריש את כל ההפרשות בבת אחת. וכן נלע"ד דעתו של החינוך (מצווה עב) מדכתה המפריש תרו"ם שלא כסדרן עובר בלאו דמלתך ודמעך לא תאחר. ולא העלה על דל שפטוי עניין עובר בעשה. וע"ש במנחת חינוך שהרגיש בזה. וכן נלפק"ד דעתו מון הש"ע מדכתה ביז"ד (ס"י שלא סעיף כז) שהמשנה את סדר ההפרשות עובר בלא תעשה. וכמ"ש הרמב"ם את לשון המשנה דתרומות הנ"ל. וכבר דקדקנו על הרמב"ם בזה, דלפי הירושלמי הוו"ל למיכתב בעובר בעשה ולא תעשה. וכמו"כ לא היה לו להשטייט הילכה מפורשת מחייבתו. וכן אנו מתקדים ומוכחים בדעת מrown

הש"ע, דס"ל נמי שאין אישור להפריש את כל ההפרשות בכת אחת. וכן בקדש חזיתיה להגאנין המביב"ט לארכז ותורעד בברית ספר על הר"ם (ספ"ג מהל' תרומותה) שכ' להדייא: וכיוכל להפריש שבכת אחת, שהרי איןו מקדים המאוחזר למוקדם, וקרו קאמר לא תאהר. ע"כ. וכורעג נראאה לישור"ת צור עזק ב"א וחזינא תמן (סימן ס) שהקשו לו ע"ד הריב"ש (ס"י שפ"ד) הנה"ל דמשמע בדבריו שמותר להפריש את כל ההפרשות בכת אחת, והרי התוס' בתמורה (ד). הביאו מהירושלמי דעובר בזה בעשה ולאחר שפלפל בזה, בס"ד חזר לישיב באופןן אחר ע"פ מה שהוכח מהירושלמי במקומ אחר (פ"ק דדמאי) דעתך רבי יוחנן שאין בזה אישור. ולכך"מ על הריב"ש. וכי' שזוהי ג"כ דעת הרומב"ם. ודלא כמו שהקשו עלייו. ע"כ. ודף"ה. אם כי ראייתך דבריו רק מקופיה. ראמ"א בעה.

מב. וכן בקדש חזותיה להגאון מופת"ז אוירברך זלה"ה בסה"ב מעדרני ארץ (פ"ג) מתורומות הכה"ג דקט"ז ע"ב) שהביא מה שאמרו בירושלמי דמאי והובא בתוס' בפ"ק דתרומה, שהמפריש את התרו"ם בכת אחת עובר בעשה. וכי בזה"ל: וזה ודאי קשה דמ"ט לא אשמעין רבינו (הרמב"ם) הך דינא שם הפריש בכת אחת עובר בעשה. והוא פרל הוא על הكريיט ספר שכותב כאן, יוכל להפריש בכת אחת וכור'. והוא פלאי שהוא נגד הירושלמי והתוספות. גם צ"ע (על הא דאסרו להפריש התרו"ם בכת אחת) מהא דקטן שהפריש תרומות ומעשרות ובא אביו ואימו (והסכים) על ידו, שאמרו בירושלמי תרומות (פ"א ה"א) דבחסכתה האב ה"ז נשעה תרו"ם מכאן ולהבא. דקsha אמא אינו עובר בעשה כיון שהחלות נשעה רק מכאן ולהבא, והיינו בכת אחת. וכותב, ואפשר דהירושלמי בפ"ג דתרומות (סוף ה"ג) פליג אחיך ירושלמי דמאי. דהכי איתא הותם, "תני ביכורים דימינו ותרומה בשמאלו (ר"ל שפירישן בכת אחת), איתת תני תנא עובר, איתת תנאי תנא אינו עובר". וא"כ אפשר דרבינו הרמב"ם ז"ל סובר דבאה פליג, ופסק כמ"ד דאינו עובר. דעדין צ"ע. עכ"ל המעדני הארץ נון. וה"ז כדרבינו לעיל בתירוץ בתורא. ותליית שזכית לכוון לדעת גודלים. ואמנם ראה וראיתי להגר"ח קנייבסקי בס' דורך אמונה ח"ב (פ"ג) מתורומות אותן ריט) שפסק שהפריש תרו"ם בכת אחת עובר בעשה. ובזמן ההלכה (אות תיא) הביא מקור הדברים מהירושלמי דמאי והתוס' בפ"ק דתמורה הנ"ל. והר"ש בדמאי שם. ושכנן מבואר בר"ש פאה (פ"ה מ"ב). ושכ"פ החזו"א. וכותב לתמונה על המב"ט בקרית ספר שהתייר לכתהילה להפריש הכל בב"א. ושם מש"כ בעה"ש צ"ע. שוב הביא מה שהוכיה בمعدני ארץ מהירושלמי תרומות (פ"א ה"א) בהחיה דקטן שהפריש תרו"ם וכור' שאין עוברים בזה בעשה. וכי לדוחות, דהא דמנהני כשהאב הסכים להפרשות שהפריש בנו הקטן, מכאן ולהבא, הינו דהוי כמפריש בכוננה שיחול הכל בב"א. ושם מש"כ בעה"ש צ"ע. שוב הביא מה שהוכיה בمعدני ארץ לראייה הנ"ל. ולפק"ד יש להעיר עליהם. וליראת הארכיות נבער ממוני לפלפל בדב"ק האידנא). עכטדר"ק שליט"א. ולפק"ד לעניין הלכה אין דבריו מכריעים, כי אף שדרחה ראיית הגרשׂ"א להיתר מהירושלמי דתרומות, אבל מה יענה ביום שידוכר בו מטענת הגרשׂ"א על השמטה הרמב"ם הלכה זו ולגמרי, אשר מזה מוכחה בעליל שדעתו להתייר בזיה. וגדולה מזו צידד הגרא"ק גופיה בביורו ההלכה שם (פ"ג מתורומות הכה"ג, סדר"ה כשםפרישין) לדיקק מהשמטה הרמב"ם הלכה מסויימת ע"ש. ומאי שנא בנ"ד. וכבר הבאנו תליית שגדולים חקרי לב עומדים בשיטה זו שאין איסור להפריש הכל בב"א. כי הוכחנו שכשם שנשמעו שזהוי דעת הנשׂר הגודל הרמב"ם כן משמע גם דעת החינוך ומן השר"ע. והבאנו שכן מוכחה דעת הריב"ש, כמו שבירנו האחرونין בדעתו. וכן התיר המב"ט בקרית ספר בפשיטות. וכן הגרשׂ"ז אוירברך צידד להתייר אלא שהנניה בז"ע. ולכן נלע"ד כנ"ל שמעיקר הדין נהאה כמעט להתייר לכתהילה להפריש כל הפרשות בכת אחת, עכ"פ בהצדרף سنיר נוסף נראה להתייר בפשיטות.

מג. ובאמת בלאו הכי לא קשה כלום על ההיתר של הנוסח המקוצר גם אם נניח שכן יש אישור להפריש את כל ה הפרשות בכתה אחת. כי אדם שמנפריש ואומר שיחולו כל ה הפרשות כתוב בנוסח שבסידור, הרי בנוסח ההפרשה מופיעות ה הפרשות בסדר הרואין ע"פ התורה, תחילת

תרומה גדולה ואח"כ מעש"ר ותרום"ע ואח"כ מעשר שני או עני. ואח"כ מאחר שארם זה השתעב למה שכחוב בנוסח, מミלא חילוי ההפרשות זאח"ז כרואין וככתוב בנוסח. (וכן שיק' זה כשמפריש בנוסח: שיחולו ההפרשות "קדין". ובן, אלא שנוסח זה לא מועל מטעמים אחרים כambilר לעיל אותן). ולא אנכי בעל השמوعה זהה, אלא כבר כתוב כן הגאון החזו"א גופיה במקור הדין (רמאי ט"י טו אותן). וככתוב, ונראה דמסתמא חלים התרו"ם זה אחר זה, דהיינו שהפריש ואמר שיחול כמו שציריך, והרי אסור להפריש ראשון ושני כאחת, א"כ ודאי שהוא אסור ממצות התורה שיחולו זה אחר זה. ואע"פ שהוא עושה הכל בכת אחת, מסתבר שאין אסור אלא כשחלים כל התרו"ם בכת אחת, אבל באמרתו ליתן לנו בה. (וכ"כ בפישוטו הגרא"ח קנייבסקי שליט"א בדרכ אמונה ח"ב (פ"ג מתרומות בצין ההלכה אותן שציב), ושכ"כ בתפארת יעקב על המשנה פ"ג מתרומות מ"ז). וכמו שכתבנו בחזו"א לעיל (סימן יא אותן יז) עכל"ק דהחו"א. וע"ש בחזו"א דלעיל הנ"ל. וכן תירץ מדנפשיה את הוראת החזו"א הגאון כמההרב"ץABA שאול בשוויית אוור לציון ח"א (חיו"ד ס"י כד) הנ"ל בתירוץו הראשון. וכן תירץ הגרא"ק נר"ז בדרכ אמונה (פ"ג מתרומות בצין ההלכה אותן תיא). וכק"ק שלא זכר שר שכ"כ החזו"א גופיה, כדרכו בקדש בכ"מ. וככ"כ עוד בדרכ אמונה להלן (צין ההלכה אותן תנט). וכן הביאו תירוץ זה מהחו"א בשוויית שמחה לאיש אבא שאל (חאה"ע ס"י ב אותן ז), ובב' משפט ארץ אידלשטיין (פ"י סוף העזה ג). וזה ברור. סוף דבר שאין שום נفال ועייש בהוראתו בקדושה של הגאון החזו"א שבשבעת הדחק אפשר להפריש התרו"ם ולומר נוסח הפרשה מקוצר. הנלע"ד כי וצוא"י יצילנו משלגיות ומתרתו יראנו נפלאות. אכ"ר.

סיכום ההלכות:

א. רואין והגון לכל אדם ללימוד את נוסח הפרשת תרומות ומעשרות שלהבינו כהוגן, ושיהיה בקי בו בעל פה במלואו. וכבר כ' הגאון החזו"א איש (בקונטרס שבס"ס דרך אמונה ח"ג דשע"ח ע"א) שאי ידיעת הלכות תרומות ומעשרות וידיעת נוסח הפרשה בעל פה, היא שכחת התורה, ומורה על מעינות ההתעסקות בה. ע"ב. הש"ית זיכנו על דבר כבוד שמו לקיים מיל' דבר. אכ"ר.

ב. כשמפריש התרו"ם צריך להקפיד לומר את נוסח הפרשה כלשונו בדקדוק ללא שום שינוי תוספת או מגעט (אם לא על פי הוראת חכם). כי כל שינוי עלול לקלקל את הפירות במקומ לתקנים, ולפעמים הקלקל גם לא ניתן לתקן. ואם שינוי מלשון הנוסח יעשה שאלת חכם ייכל מהפירות.

ג. לכתהילה צריך המפריש תרומות ומעשרות לומר בדוקא את נוסח הפרשה במלואו. ואולם בשעת הדחק כגון שנמצא במקום שאין שם נוסח - הפרשה ואני זוכר את הנוסח בעל - פה, יפריש יותר מא' ממאה מהפירות, (ואם צריך לברך, תחילת יברך), ויאמר: "התרומות ומעשרות צריך לעשות גם בפירות שהוחצתי מהסל (+1%) וגם בשאר הפירות שנשארו בסל, הכל יהיה כמו שכתוב בנוסח הפרשת תרומות ומעשרות שבסידור". ואו יכול לאכל את שאר הפירות. אבל אין די בנוסח: "כל ההפרשות יחולו כתוב בסידור". וכמו"כ אין די אם אומר שה יהיו תרומות ומעשרות "קדין" (אלא צריך לומר "כתוב בנוסח"). ואם טעה ואמר בנוסח מקוצר שאין מכוון, צריך לחזור (ולהפריש אם איבד את המעשרות הראשוניות) ולומר את הנוסח המקוצר שכתבנו בדוקא.

ד. אדם שזכור את נוסח הפרשה בעל פה אבל באופן מעומעם, ועollo לטעות בו ולהתבלבל, ואין לו נוסח הפרשה, אין לו לנסות את זה זכרונו לומר מה שזכור, אלא יפריש יותר מא' ממאה קדין ויאמר את הנוסח הקצר. ואם טעה ועשה שלא כדין יעשה שאלת חכם.

מדור התגבותה

הרבי דוד אביטן שליט"א
שלוחת המכון בירושלים

בית פאגי של החולמוד הבעל - במורח עיר דוד

[תגובה למאמרו של ר' אשר גروسברג מגליון מס' 27]

האמת שלא רציתי להטפל שוב בנושא זה כלל מכמה טעמים ואמרותי המעין יראה וישפוט, אבל להפצתה יידי העורך רבי יהודה אדרי שליט"א הריני להסביר בקצרה.

כבר בתנובות שדה (גליון 26) כתבתי שעל כרחין לומר שתרי בית פאגי הם כדי לישב דעת רבותינו, והזוכרתי שכ"כ מהרימ"ט, ורמזתי לדברי מהרדר"פ בספרא דברי רב. ואכן חידש לנו החוקר ר' אשר גROSBERG ה"ז שמייקומם של בית פאגי הם האחד על "הר הזיתים" שכן עליה מכמה מקורות [שאותם לא גילה]. והשני בירושלים התחתונה "עיר דוד" באזורי הגיהון.

והנה כיוון שהר"ז שהזכיר במאמריו מקשר את בית פאגי עם ב' הביצעים שהיו בהר המשחה (שהוא הר הזיתים כנודע), ברור שמדובר ממקום זה מזרחת לירושלים המקודשת. וכמ"ש גם הרבי דרכ' הקדש והרב בני אשר שהבאתי שם. ואכן מושלון הגמ' בשבעות (טו,א) שאמרות שמקומות הביצעים הוא האחד עליה והשני תחתונה, והעליה לא נתקדשה והחתונה נתקדשה, עליה שלמורות שברור שהר הזיתים נתקדש, עכ"פ בחלקו, אינו אלא בצדו המערבי בחלקו התחתון [כמוובן קשה מואוד לדעת עד היכן בדיק אולם כן יש שיריד הומה במקום]. ומה שהקשו לדעתו זו שהרי נחל קדרון נמצא לפני הר המשחה וחוצה מצפון לדרום ומשמש בית קברות כבר בימי בית ראשון, ואיך יתכן שהמקום נתקדש, ולכן ר' שוארץ בתבאות הארץ (פרק ז) והగרים"ט בעיר הקדש והמקדש (ח"ב פרק ח) דחו נסחת הגמ' וסמכו על שבתוספתא ובירושלמי לא נזכר שהביצעים היו בהר המשחה אלא בירושלים.ולכן הפליג הגרים"ט את הביצעים לצפון ירושלים. ע"ש בדרכיהם באורך. אולם גם במגילת תענית פרק ו (דפו' וילנא ולכטנשטיין) מפורש שהביצעים הללו הם בהר המשחה. ולשבש גם את המגילות תענית וגם את הגמרא קשה מאד. וכבר ראייתי בספר הר הקדש שדחה דברי הר' שוארץ והגרים"ט דاع"פ שנחל קדרון עובר שם אינו סותר. ע"ש. ואכמ"ל.

وابאמת ברור שגם הר הזיתים היה בתחום ירושלים, כדמות בפסיקתא רבתיה (מהדרי איש שלום) פרק יד ופרק לא. וכן גילה רבנו האר"י ז"ל שAKER חולדת הוא על הר הזיתים, ובברורה היה בתחום ירושלים כדאיתא בתוספתא בנטיגים פ"ז. וכ"כ הכתפור ופורה הרדר"ז ומהרימ"ט ועוד. [ובלו"ג לקריאת חדש אב [אם ח"ו עד אז לא יבוא משיח צדקינו] אכתוב ראיות דיוון זה באורך ואשלחה למכוון]. אלא שאין כל הוכחה שוגם מקומות קבר חולדת נתקדש אלא שהמקום נקרא ירושלים, ולכן הדין נותן לפניהם את הקברים עכ"פ שלא נתקדש המקום, כמ"ש מהרימ"ט, והארכנו בזיה בתנובות שדה (גליון 20). וכיוון שכן נראה שבית פאגי שהר הזיתים ושבגיחון אינם ב' מקומות אלא מקום אחד, שהרי ב' הביצעים שהיו בהר המשחה אחד למעלה ואחד למטה הם האחד בראש הר הזיתים והאחד בתחתיתו, וא"כ בית פאגי זה הוא ממש כמו שכחתי במאמרי (בגליון 26) שחוותו המערבית היא חומת ירושלים המקודשת והיה שם כפר שנקרוא בית פאגי. וצריך לומר שנקרוא גם על שם ירושלים ודיננו כדין ירושלים לענין פינוי הקברות. ומסתבר מואוד לומר כן שהרי מכל המקומות שהזכיר בוגליון 26 משמע שבית פאגי היה משמש את תושבי ירושלים לילינה וכו', ע"ש. וא"כ בדין הוא שיתפנו ממש הקברות. וא"כ כאמור לא היה בית פאגי רק "על" הר הזיתים עצמוו.

ובאמת אין כל צורך לומר שהיה עוד מקום שנקרה בבית פאגי. אלא ש כדי לישב דעת רבותינו הראשונים כתבנו לומר שהוא שמי' מקומות שנקרו בבית פאגי, ואותו שנתקדש היה סמוך למקדש ואפו בו חלות תודה וכי כמו "הרבב"ם בפי"ם כמובא בדברינו שם, ולא מסתבר כלל להרחק את המקומ רוחק כל כך מהר הבית כמובן. ועוד הרי הקברות העתיקות נגלו בשפולי הרים מזרחיות לגיהון, מה שמצויה שהחלק הדרומי של ההר לא היה בכלל ירושלים מעולם, ודוקא מול הר הבית ממש היה המקומ שהוטפו בו את הבזעים. וכן כתוב והוכיח באורך בספר הר הקדש (עמ' כא-כד). ואם באננו למידה זו לשער היכן מקומו של בית פאגי, שכן נתקדש, ניתן לומר שבית הבזעים הם הם ב' המקומות שנקרו בית פאגי, המערבי שנקרה תחתונה נתקדש, והוא מקום קטן יחסית, המזרחי שנקרה עליונה לא נתקדש, והיה שם כפר גדול כאמור.

והאמת שהנוצרים הם שאמרו שבית פאגי הוא על הר הזיתים, ויש להם שם בית תפילה על שם המקומ בית פאגי (כמו באנצלקלופדיית ולנאי). אבל קשה מאד בעני לhattachsh בדרכיהם, ולידי חזי לי שהחכמי ישראל מעולם החשיבו כמאן דליתא, וטעם ונמוקם עם, כי סבבונו בכחש אשר פיהם דבר שוא, שהרי עד מסע הצלב [לפני כשמונה מאה שנה] לא היה לנוצרים בירושלים לא בית ולא קבר. ואפי' מקום קבר הצלוב שני对他们 במחילוקת המינים [והאמת כי בטבריה נצלב, נתפגר, נגזר ונקר, כמו "בקטעי מדרש מעשה ישו. גנזי שכטר ח"א 332]. ומניין נודע להם "מסע היסורים" של הצלוב שר"י וספר האthon וכו', אין אלא כאשר הבליהם אשר רק סכל ופתא יאמין להם. ומה לי להאריך הרי כל הנזרות כולה בינוי שקר על שקר מסיפור הולדת הצלוב ואמו האדומה שר"י ועד ימינו שהולכים ומתאים את ספרי הבליהם לפיר ורוח הזמן. וגם הרי ולנאי עצמו כותב שבאיוזר בית תפילותם בבית פאגי יש קברי ישראל מתוקופת בית שני, אך לא היה במקומות זה כפר יהודי מעולם.

עוד אשוב ואומר כי מה שהוזר וכותב שער דוד היה באיזור הגיהון, אמנים זו היא הדעה הרווחת כיום. אבל כבר כתבתי בתנובות שדה גליון 20 שדעת חכמי ישראל הכתפור ופרה ורבנו האר"י והרבב"ז ומהר"ם בן הביב ומרן היד"א ועוד, שער דוד היה באיזור מגדל דוד וקבר דוד הידוע במסורת מאבותינו. וכפי שכותב גם יוסף בן מתתיהו. והדעה האומת שער דוד היה באיזור הגיהון אינה אלא דעת חוקר אנגלי גוי. שמצא איזה קיר אבני והחליט שהוא שרידי אומן המלך דוד, ובאמת כל העובר משותם, איך החלוטו שהקירות הוא שרידי אומן ועוד אומן דוד. וכל מה שטען על דברי חכמי ישראל שהבאנו בתנובות שדה גליון 21 הוא שליחותנו לעין בדברי ולנאי וצפריר, עד שנענין שם נלמד ונשמע לחכמי ישראל ומסורת אבותינו.

הכ"ד הצעיר ד.א. ס"ט

מהנעשה במכון

המכון למצאות התלויות בארץ - בתנופה

בימים אלו, בס"ד, מעתים רבות המכון לקרהת פтиחת החווה החדש - במושב בית עוזיאל - אשר לה מעבר המכון למצאות התלויות בארץ.

כسف רב וועל גדול הושקע בתכנון החווה, אשר תכלול את בית המדרש - ללימוד תורה ארץ ישראל, חדרי תצוגה ומבקרים, משרד' המכון, חוות מחקר והדגמה, טאובן לאפיית פיתות ומתקן לליישה ויפוי. כמו כן נשתלו בחווה עצי שבעת המינים, ארבעת המינים ושטחי הדגמה לכלאים, ולעראלה, מצעים מנוקדים ושטחי גידול ירקות ללא חרקים.

ה חוות משתרעת על שטח של כ - 5 דונם, ובה ניתן יהיה לבקר - בתיאום - בכל ימות השנה.

מייעוד הוקמת חוות לשמש מרכז ללימוד תורה למצאות הארץ, הדגמתם והמחשתם.

בימים אלו ישלח על ידי מנכ"ל רשות החינוך התורני הרה"ג הרב משה מאיה שליט"א מכתב/חווזר לכל מנהל/ת בת"י הספר והתמי"ם לבקר בחוות, ולהעניק לקרהת שנת השמיטה הבאה עליינו לטובה - אמן. מפעל גדול זה הוא המשך למאיצי המכון לשמש מגדל אוור להחדרת הידע על למצאות הארץ בכל חלקי האוכלוסייה, ובעיקר לתלמידים הי"ו. המכון מזמין את המנהלים ותלמידיהם, את רכזיו השיעורים ומגידי השיעורים, ובכלל את הציבור הרחב, בקבוצות ובאופן אישי, לבוא ולבקר בחוות להשכיל וללמוד.

סרט לימודי על למצאות התלויות בארץ

במסגרת התוכניות הרחבות להחדרת המודעות והידע על למצאות התלויות בארץ, ביצע המכון בשנותים האחרונות שני פרויקטים ייחודיים. הראשון הספר על כל למצאות התלויות בארץ, ספר "זמרת הארץ", שיצא גם בשיתוף רשות החינוך התורני, והשני - סרט / תקליטור המבוסס על הספר "זמרת הארץ", ובו תמצית מהות כל למצאות בתיאור חי, ברור וקליט.

ככנה לסרט הקדיש המכון חדשים רבים של צילומים בVIDAO, על כל היבטים ההלכתיים של כל למצאות הארץ, כמו כן נכתב התסריט - כשהוא מבוסס כנ"ל על ספר "זמרת הארץ" - ובוצע על ידי קריינות מקצועית וברורה.

אורך של הסרט כ - 30 דקות, כאשר בסיום הצפיה בו יוכל הצופה את כל המכלול הרחב של מצוות הארץ בצורה מעניינת, מלאת צבע וחימום. אין כל ספק, שכחכנה ללימוד מצוות הארץ יכול לשמש סרט זה כמבוא נפלא, וכן גם כסיכון ללימוד מצוות הארץ.

הסרט מיועד לכל מי שמעוניין להבין וללמוד את מצוות הארץ, החל בילד התת"ם ובתי ספר, צוותי מורים ועمر ישראל.